

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Psikoloji Anabilim Dalı

**ZİHİNSEL YETERİZLİĞE SAHİP ÇOCUĞU OLAN
ANNE- BABALARIN ÇOCUK İHMAL VE
İSTİSMARINA İLİŞKİN FARKINDALIK DÜZEYLERİ**

Yüksek Lisans

Çiğdem KAYA

Danışman

Dr. Öğrt. Üyesi Müjen İLNEM

İstanbul – 2024

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Çiğdem KAYA

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Zihinsel Yetersizliğe Sahip Çocuğu Olan Anne-Babaların
Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Farkındalık Düzeyleri

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Psikoloji

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 12/01/2024

Sayfa Sayısı : 77

Tez Danışmanı : Dr. Öğrt. Üyesi Müjen İLNEM

Dizin Terimleri : İstismar, Zihinsel Yetersizlik, Ebeveyn, İstismar Farkındalığı,
Çocuk İstismarı

Türkçe Özet : Bu çalışmada zihinsel yetersizliğe sahip çocukların ebeveynlerinin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin farkındalıklarını belirlemek ve ebeveynlerin cinsiyet, yaş, gelir durumu, eğitim düzeyi ve çocuk ihmal ve istismarı konusunda eğitim alma durumları göz önünde bulunarak, çocuk ihmal ve istismarı farkındalıkları arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmektedir.

Dağıtım Listesi : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası

Çiğdem KAYA

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Psikoloji Anabilim Dalı

**ZİHİNSEL YETERSİZLİĞE SAHİP ÇOCUĞU OLAN
ANNE- BABALARIN ÇOCUK İHMAL VE
İSTİSMARINA İLİŞKİN FARKINDALIK DÜZEYLERİ**

Yüksek Lisans

Çiğdem KAYA

Danışman

Dr. Öğrt. Üyesi Müjen İLNEM

İstanbul – 2024

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Çiğdem KAYA

12/01/2024

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Çiğdem KAYA' nın “Zihinsel Yetersizliğe Sahip Çocuğu Olan Anne-Babaların Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Farkındalık Düzeyleri” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

_____
Dr. Öğr. Üyesi Müjten İLNEM
(Danışman)

Üye

_____
Prof. Dr. Ayten ERDOĞAN

Üye

_____
Dr. Öğr. Üyesi Fatih BAL

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

.... / .... / 2024

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Zihinsel yetersizliğe sahip çocuklar, ihmal ve istismar olaylarına karşı korumasız bir gruptur. Bu çocuklar, ihmal ve istismarın anlamını, yaşadıklarını ve kendilerini nasıl savunacaklarını bilmekte zorluk yaşayabilmektedir. Bu açıdan zihinsel yetersizliğe sahip çocukların ailelerinin bu konuda daha duyarlı ve bilinçli olmaları önem arz etmektedir. Aileler, ihmal ve istismar konusunda farkındalıklarını geliştirerek, çocuklarının bu tür olaylara uğrama ihtimalini azaltabilir, çocuklarının cinsel eğitimine yardımcı olabilir ve çocuklarının ihmal ve istismar kurbanı olması durumunda ne yapacaklarını öğrenebilirler.

Bu çalışmanın amacı, zihinsel yetersizliği olan çocukların ailelerinin ihmal ve istismar konusundaki farkındalık seviyelerini tespit etmek ve bu alanda ülkemizdeki eğitim gerekliliğini saptamak ve bu seviyenin ebeveynlerin demografik özellikleri (cinsiyet, yaş, gelir durumu, eğitim düzeyi) ile ihmal ve istismar konusunda eğitim alma durumları arasında bir bağlantı bulunup bulunmadığını araştırmaktır. Araştırmanın örneklemini zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan 286 ebeveyni içermektedir. Veri toplamak için “Kişisel Bilgi Formu” ve “Ebeveyn İhmal ve İstismar Farkındalık Ölçeği (EİFÖ)” adlı araçlar kullanılmıştır. Verilerin analizi SPSS programı ile yapılmıştır.

Araştırma sonucunda ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin orta seviyede olduğu, ancak duygusal istismar, cinsel istismar ve ihmal konularında daha yüksek bir bilince sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca, ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin cinsiyet, yaş, gelir ve iş durumu gibi değişkenlere göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Araştırmada son olarak, ebeveynlere verilen eğitimlerin farkındalık düzeyleri üzerinde yalnızca sınırlı bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: İstismar, Zihinsel Yetersizlik, Ebeveyn, İstismar Farkındalığı, Çocuk İstismarı

SUMMARY

Children with intellectual disabilities constitute a vulnerable group in terms of neglect and abuse incidents. These children may struggle to comprehend the meaning of neglect and abuse, to recognize such occurrences in their lives, and to understand how to defend themselves. In this regard, it is crucial for families of intellectually disabled children to be more sensitive and informed about these issues. By enhancing their awareness of neglect and abuse, parents can reduce the likelihood of their children falling victim to such events, provide sexual education to their children, and equip them with knowledge on how to respond if they become targets of neglect or abuse.

The aim of this study is to assess the level of awareness among families of intellectually disabled children regarding neglect and abuse, identify the necessity for education in this area within our country, and investigate whether there is a correlation between the demographic characteristics of parents (gender, age, income level, education level) and their participation in training related to neglect and abuse. The sample of the research comprises 286 parents of intellectually disabled children. Data collection was facilitated through the utilization of tools named the 'Personal Information Form' and the 'Parent Neglect and Abuse Awareness Scale (PNAAS).' Data analysis was conducted using the SPSS program.

The research findings indicate that parents possess a moderate level of awareness; however, they exhibit a higher consciousness concerning emotional and sexual abuse as well as neglect. Furthermore, variations in parental awareness levels were identified based on variables such as gender, age, income, and employment status. Lastly, the research revealed that the impact of the education provided to parents had only a limited effect on their awareness levels.

Keywords: Abuse, Intellectual Disability, Parent, Abuse Awareness, Child Maltreatment

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
SUMMARY.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Zihinsel Yetersizlik (Mental Retardasyon) Kavramı.....	7
1.1.1. Zihinsel Yetersizlik Türleri	8
1.1.2. Zihinsel Yetersizliğe Sahip Çocukların Genel Özellikleri	9
1.2. Çocuk İhmali ve İstismarı	11
1.2.1. İstismar ve İhmal Türleri.....	12
1.2.1.1. Çocuk İstismarının Türleri	12
1.2.1.1.1. Fiziksel istismar	12
1.2.1.1.2. Duygusal İstismar	13
1.2.1.1.3. Cinsel İstismar.....	14
1.2.1.2. Çocuk İhmali Türleri.....	17
1.2.1.3. Çocuk İhmal ve İstismarının Çocuk Üzerindeki Etkileri	17
1.2.1.4. Çocuk İhmal ve İstismarında Etkili Olan Unsurlar	19
1.2.1.4.1. Aile Kaynaklı Sorunlar	19
1.2.1.4.2. Çocuk Kaynaklı Sorunlar	20
1.2.1.4.3. Çevresel ve Toplumsal Kaynaklı Sorunlar	21
1.2.2. İhmal ve İstismarın Çocukların Ruhsal Sağlığı Üzerindeki Etkileri	21
1.3. Çocuk İstismarı ve İhmalini Açıklamaya Yönelik Kuramlar	22
1.3.1. Psikiyatrik Model.....	22
1.3.2. Feminist Model.....	23
1.3.3. Sosyal Etkileşimsel Model	23

1.3.4. Sosyal Öğrenme Modeli	24
1.3.5. Bağlanma Modeli	25
1.3.6. Sosyobiyojik Model	25
1.3.7. Biyolojik Model	25
1.4. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarda İhmal ve İstismar	26
1.4.1. Engelli Bireylerin Tarihsel Dönemde İstismarı	27
1.4.2. Günümüzde Engelli Bireylerin Karşılaştıkları İhmal ve İstismar Durumları	28
1.5. Zihinsel Yetersizliğe Sahip Çocukları İhmal ve İstismardan Koruma Yolları	29
1.5.1. Zihinsel Yetersiz Çocukların Yaşamında ve Eğitiminde Ailenin Rolü	30

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli	31
2.2. Çalışma Grubu	31
2.3. Veri Toplama Araçları	31
2.4. Veri Toplama Tekniği	33
2.5. Verilerin Analizi	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	35
3.2. Katılımcıların Ölçek Maddeleri ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarına İlişkin Bulgular	36
3.2.1. Ebeveynlerin Genel Bilgiler Alt Boyutu ve Maddelerine Katılım Düzeylerine İlişkin Bulgular	36
3.2.2. Ebeveynlerin Fiziksel İstismar Alt Boyutu ve Maddelerine Katılım Düzeylerine İlişkin Bulgular	38
3.2.3. Ebeveynlerin Duygusal İstismar Alt Boyutu ve Maddelerine Katılım Düzeylerine İlişkin Bulgular	39
3.2.4. Ebeveynlerin Cinsel İstismar Alt Boyutu ve Maddelerine Katılım Düzeylerine İlişkin Bulgular	40

3.2.5. Ebeveynlerin İhmal Alt Boyutu ve Maddelerine Katılım Düzeylerine İlişkin Bulgular	41
3.3. Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Düzeylerinin Demografik Özelliklerine Göre Değişimi.....	42
3.3.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Düzeyleri	42
3.3.2. Yaş Değişkenine Göre Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Düzeyleri.....	44
3.3.3. Eğitim Durumu Değişkenine Göre Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Düzeyleri.....	46
3.3.4. Aile Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Düzeyleri.....	49
3.3.5. İş Durumu Değişkenine Göre Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Düzeyleri.....	52
3.3.6. Çocukların Yetersizlik Düzeylerine Göre Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Düzeyleri.....	54
3.3.7. İhmal ve İstismar Eğitimi Alma Durumlarına Göre Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Düzeyleri	56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM	58
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	62
KAYNAKÇA.....	65
EKLER.....	74
ÖZGEÇMİŞ	77

KISALTMALAR

AAMD	:	American Association of Mental Deficiency
ASHB	:	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ÇEKOM	:	Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi
Çİİ	:	Çocuk İhmali ve İstismarı
ÇİM	:	Çocuk İzlem Merkezi
ÇHGM	:	Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
ÇHS	:	Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇODEM	:	Çocuk Destek Merkezi
EÇİFÖ	:	Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeği
ILO	:	International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
RAM	:	Rehberlik Araştırma Merkezi
UNICEF	:	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
WHO	:	Dünya Sağlık Örgütü

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.	Ebeveyn zihinsel yetersiz çocuk ihmal ve istismarı farkındalık düzeylerini belirlemeye yönelik ölçeğincronbach's alphasgüvenirlilik analizi .32
Tablo 2.	Ebeveyn zihinsel yetersiz çocuk ihmal ve istismarı farkındalık düzeylerini belirlemeye yönelik ölçeğın normallik dağılım sonuçları 33
Tablo 3.	Ebeveynlerindemografiközelliklerine ilişkin bulgular.....35
Tablo 4.	Ebeveynleringenelbilgiler alt boyutu ve maddelerine katılım düzeyleri 37
Tablo 5.	Ebeveynlerin fiziksel istismar alt boyutu ve maddelerine katılım düzeyleri 38
Tablo 6.	Ebeveynlerinduygusalistismar alt boyutu ve maddelerine katılım düzeyleri.....39
Tablo 7.	Ebeveynlerincinsel istismar alt boyutu ve maddelerine katılım düzeyleri.....40
Tablo 8.	Ebeveynlerin ihmal alt boyutu ve maddelerine katılım düzeyleri.....41
Tablo 9.	Cinsiyet değişkenine göre ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeğı alt boyutları puan ortalamalarına ilişkin yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları 42
Tablo 10.	Yaş değişkenine göre ebeveynlerin ihmal ve istismar farkındalık ölçeğı alt boyutlarına ilişkin yapılan varyans analiz sonuçları.....44
Tablo 11.	Eğitim düzeyi değişkenine göre ebeveynlerin ihmal ve istismar farkındalık ölçeğı alt boyutlarına ilişkin yapılan varyans analiz sonuçları 47
Tablo 12.	Aile gelir düzeyi değişkenine göre ebeveynlerin ihmal ve istismar farkındalık ölçeğı alt boyutlarına ilişkin yapılan varyans analiz sonuçları.....50
Tablo 13.	İş durumu değişkenine göre ebeveynlerin ihmal ve istismar farkındalık ölçeğı alt boyutlarına ilişkin yapılan varyans analiz sonuçları.....52
Tablo 14.	Çocukların yetersizlik düzeylerine göre ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeğı alt boyutları puan ortalamalarına ilişkin yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları 54
Tablo 15.	İhmal ve istismar eğitimi alma değişkenine göre ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeğı alt boyutları puan ortalamalarına ilişkin yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları.....56

ÖNSÖZ

Aile, toplumsal hayatın en temel yapı taşı ve değerli bir sosyal kurumdur. Anne-babanın, çocuğun fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimi ile kişilik oluşumu üzerindeki etkisi, bilimsel araştırmalarla kanıtlanmıştır. Ailenin önemli işlevlerinden biri de, çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak ve onu topluma uyumlu bir birey olarak yetiştirmektir. Ancak ebeveynler, bu işlevleri yerine getirirken, bazen çocuklarının gelişimine zarar verebilecek davranış biçimleri sergileyebilirler.

Özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet, ihmal ve istismar davranışları, anne-baba-çocuk etkileşiminin ayrıntılı olarak araştırılmasına rağmen, uzun süre göz ardı edilmiştir. Bu bağlamda, özel gereksinimli çocukların maruz kaldığı ihmal ve istismarın belirlenmesinde kritik bir rol oynayan anne-babaların, bu soruna yönelik bilinçli olmaları ve karşılaştıkları durumlarda nasıl hareket edeceklerini bilmeleri önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı, özel gereksinimli çocukların ihmal ve istismarına ilişkin ebeveynlerin farkındalık düzeylerini ve ülkemizin bu alandaki eğitim eksikliğini ortaya koymaktır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında benden yardım ve desteklerini esirgemeyen hocam Dr. Öğrt. Üyesi Müjen İLNEM'e ve yaşamımın her alanında yanımda olan ve benden desteklerini esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

GİRİŞ

İhmal ve istismar, çocukların veya yetişkinlerin fiziksel, duygusal, cinsel veya sosyal açıdan zarar görmelerine neden olan eylem veya eylemsizliklerdir. İhmal, gereksinimlerin karşılanmaması; istismar ise zarar verici davranışlar şeklinde tanımlanabilir (Aktay, 2020). İhmal ve istismarın toplumsal, bireysel ve hukuki sonuçları vardır. Bu sonuçlar arasında sağlık sorunları, psikolojik bozukluklar, öğrenme güçlüğü, suç işleme, madde bağımlılığı, aile içi şiddet ve insan hakları ihlalleri sayılabilir (Küçüköğlü ve Karakoç Başar, 2020). İhmal ve istismarı önlemek için toplumsal bilinçlenme, riskli grupların tanımlanması, yasal düzenlemeler ve koruyucu hizmetler gibi çalışmalar yapılması gerekmektedir (Özsert ve ark., 2022).

Çocuklar, yaşlılar, engelliler, göçmenler, mülteciler, azınlıklar ve kadınlar ihmal ve istismar olayları açısından riskli grupları oluşturmaktadır. Çocuk ihmali ve istismarı, günümüzde küresel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, 18 yaşın altındaki çocukların beden ve ruh sağlığını, sağ kalımını, gelişimini veya ilişkilerindeki güven duygusunu olumsuz yönde etkileyen her türlü fiziksel, duygusal, cinsel istismar, ihmal ve diğer sömürü türleriyle sonuçlanan kötü davranışlardır (Türkkan ve ark., 2020). Çocuk ihmali ve istismarı, çocukların psiko-sosyal gelişimini bozarak, davranışsal, duygusal ve sosyal sorunlara yol açabilir (Aktay, 2020).

İhmal ve istismar olayları açısından riskli gruplardan birini de mental retarde çocuklar oluşturmaktadır. Zihinsel yetersizlik, bireyin yaşamı boyunca sürekli bakım, tedavi ve rehabilitasyon ihtiyacı duyduğu, gözlem ve kontrol gerektiren, sosyal, duygusal, davranışsal, bilişsel ve ekonomik açılarından aile üyelerini de etkileyen ciddi bir bozukluktur (Yavuz, 2016). Zihinsel yetersizlik prevalansı ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) toplum genelinde %1-3 oranında görüldüğünü belirtmektedir. Zihinsel yetersizlik dünya nüfusunun %0.3'ünü etkilerken, Amerika Birleşik Devletleri'nde genel nüfusun %2.5-3'ünü (Fırat, 2022), Türkiye nüfusunun ise %0.48'ini oluşturmaktadır. Türkiye'de zihinsel yetersizliği olan bireylerin %0.58'i 10-19 yaş grubunda iken, İngiltere'de 7-14 yaş arası çocukların %2'si zihinsel yeterlidir. (Taşlamacı, 2021).

Zihinsel yetersizliğe sahip bireyler kendilerini koruma konusunda sağlıklı bireylere göre daha dezavantajlıdır ve bu durum onları ihmal ve istismara karşı daha savunmasız kılmaktadır (Gönener, 2010). Cinsel taciz ve istismar toplumun her kesiminde görülebilen olumsuz davranışlardır ancak özellikle kadın ve çocuklar bu tür davranışlara daha sık maruz kalmaktadır. Engelli birey çocuk olduğunda ise cinsel taciz ve istismar riski daha da artmaktadır (Küçük, 2012).

Zihinsel yetersizliğe sahip çocukların sağlıklı yaşatılmasına göre daha fazla cinsel taciz ve istismara uğramalarının nedenleri arasında kendilerine gösterilen ilgi ve sevgiyi olumlu karşılamaları, yargılama ve değerlendirme yeteneklerinin kısıtlılığı, ergenlik döneminde karşı cinse olan ilgileri, kendilerini ve yaşadıklarını yeterince ifade edememeleri ve istismarcıların mental retarde çocukların dezavantajlı durumlarından faydalanma eğilimi sayılabilir (Taşlamacı, 2021; Skarbek ve ark., 2009; Bilgen Özen ve Aksu, 2019).

Çocuk ihmal ve istismarı dünyada ve ülkemizde çok eski zamanlardan beri var olan bir sorundur. Özel gereksinimli çocuklar ihmal ve istismara sık uğrayan riskli bir gruptur ancak bu konuda yapılan çalışmalar yetersizdir. Ülkemizde aileler, özel gereksinimli bireyler ve özel gereksinimli bireylerle çalışan uzmanlar üzerinde yapılan araştırmalarda ihmal ve istismar ile ilgili bilgi eksikliği olduğu ve eğitim programlarına ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir. Keser, Odabaş ve Elibüyük (2010), çalışmalarında ana-babaların çocuklarına yönelik bir istismar olayı ile karşılaştıklarında uygun olmayan baş etme yöntemleri kullandıklarını belirtmişler ve ebeveynlere verilecek olan eğitimlerde çocuk istismarına ve ihmeline yönelik yanlış bilgilerin değiştirilmesi gerektiğini önermişlerdir. Küçük (2012), mental retarde çocuklar ve ebeveynlerinde istismar ile ilgili farkındalık yaratmak amacıyla yapmış olduğu çalışmada ise çocuklara ve ebeveynlerine yönelik olarak iki farklı boyutta eğitim programı hazırlamıştır. Gönener (2010) araştırmasında mental retarde çocukların ihmal ve istismarına yönelik hemşirelerin farkındalık düzeylerini araştırmıştır. Çalışmanın amacı, güncel literatür ışığı altında zihinsel yetersizliği olan çocuklarda ihmal-istismar ve hemşirelik yaklaşımı hakkında bilgi vermektir. Makalenin yöntemi, literatür taramasıdır. Çalışmada, mental retarde çocukların ihmal ve istismarının tüm toplumu ilgilendiren bir sorun olduğu ve bu çocukların bakımında hemşirenin önemli rolü olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada sonuç olarak,

hemşirenin bu rolünü yerine getirirken çocuğu, ailesiyle ve çevresiyle bir bütün olarak düşünmesinin ve profesyonel hemşirelik hizmetlerinde kullandığı tüm yöntemleri kullanmasının gerekli olduğu ifade edilmiştir. Büber ve Taylan (2023) araştırmalarında 4-6 yaş aralığında çocuğa sahip ebeveynlerin ihmal ve istismar konusunda bilinçli olup olmadığını araştırmışlardır. Makalenin yöntemi, ebeveynlere yönelik istismar farkındalık ölçeği ve demografik veri formu kullanarak veri toplamak ve Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testi kullanarak veri analiz etmektir. Makalenin bulguları, ebeveynlerin büyük çoğunluğunun çocuk ihmal ve istismarı konusunda farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu, eğitim durumu arttıkça farkındalık düzeylerinin arttığı, tek çocuklu ebeveynlerin farkındalık düzeyinin yüksek olduğudur. Makalenin sonuçları, çocuğa yönelik ihmal ve istismarın önlenmesi için toplumsal farkındalığın artırılması, eğitim programlarının geliştirilmesi ve destek hizmetlerinin sağlanması gerektiğidir. Türkmen (2019) engelli çocuklara yönelik istismar ve ihmalin yaygınlığı, nedenleri ve sonuçlarını tanımlayıcı bir araştırma ile incelemiştir. Araştırmanın evreni, Adana ilinde yaşayan ve engelli çocuğu olan ebeveynlerdir. Araştırmanın örneklemini ise, rastgele seçilen 10 okula devam eden 200 engelli çocuğun ebeveyni oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, “Sosyo-Demografik Bilgi Formu” ve “Ebeveynlerin Engelli Çocuklarını İstismar ve İhmal Etme Durumları Ölçeği” kullanılmıştır. Verilerin analizi için SPSS 22.0 programından yararlanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, ebeveynlerin %32’si engelli çocuklarını fiziksel olarak istismar ettiklerini, %28’i duygusal olarak istismar ettiklerini, %12’si cinsel olarak istismar ettiklerini ve %28’i ihmal ettiklerini belirtmiştir. Ebeveynlerin engelli çocuklarını istismar ve ihmal etmelerini etkileyen faktörler arasında; ebeveynlerin ve engelli çocukların sosyo-demografik özellikleri, aile içi iletişim ve şiddet durumu, ebeveynlik stili, becerisi, tatmini ve stresi, sosyal destek düzeyi gibi psiko-sosyal değişkenler yer almaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre, engelli çocuklara yönelik istismar ve ihmalin önlenmesi ve azaltılması için hemşireler başta olmak üzere sağlık çalışanları, eğitimciler, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar ve diğer ilgili meslek grupları işbirliği içinde olmalıdır. Ayrıca, ebeveynlere yönelik eğitim programları, danışmanlık hizmetleri, sosyal destek grupları gibi hizmetler sunulmalıdır. Engelli çocukların haklarını koruyan ve istismarı önleyen yasal düzenlemeler yapılmalıdır. İstismar vakalarının tespiti, raporlanması ve takibi için standart prosedürler

oluşturulmalıdır. İstismara maruz kalan çocuklara ve ailelerine psiko-sosyal destek sağlanmalıdır.

Bu araştırmada mental retarde bireylere yönelik yapılacak olan müdahale ve önleme çalışmalarında ebeveyn eğitimlerinin de paralel yürütülmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın Problemi

Sağlıklı bir toplum, sağlıklı çocukların yetişmesine bağlıdır. Çocukların sağlığı ise yetiştikleri çevrenin kalitesine bağlıdır (Dubowitz, 2005). Çevre, fiziksel, sosyal, biyolojik ve psikolojik boyutları olan bir kavramdır. Çocuğun sosyal ve psikolojik çevresini oluşturan en temel ve etkili unsurlar ebeveynlerdir. Bu yüzden ebeveynlerin çocuğun sağlığını tehlikeye atabilecek durumları bilmesi ve önlemesine çalışması gerekmektedir.

Çocuklara yönelik kötü muamelede bulunmanın riskleri; çocuğun bireysel özellikleri, anne-baba ve aile yapısı, toplumsal ve kültürel faktörler gibi değişkenlere bağlıdır. Doğuştan gelen anormallikler, sürekli hastalıklar, aile içinde madde kullanımı, annenin çok genç yaşta doğum yapması, ebeveynler arasında şiddet olması ve aile üyelerinin çocukken istismara maruz kalmış olması çocuklara yönelik kötü muamelede bulunmanın önemli risk unsurlarıdır (Kılıç ve Özçetin, 2018).

Zihinsel yetersizliğe sahip bireyler kendilerini savunmakta sağlıklı bireylerden daha fazla güçlük çekmekte ve bu da onları ihmal ve istismar riski altında bırakmaktadır (Helander, 2004). Zihinsel yetersizliğe sahip çocukların %4.7-14.6'sının cinsel istismara maruz kaldığı bildirilmektedir (Gökçe İmren ve ark., 2013; Kucuk, 2016). Zihinsel yetersizliğe sahip çocukların ailelerinin çocuk cinsel istismarı hakkında bilinçli olmaları, çocuklarının olası bir cinsel istismar olayından korunmalarına katkı sağlayabilir. "Zihinsel yetersizliğe sahip çocukları bulunan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıkları hangi düzeydedir?" sorusu bu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Hipotezleri

Bu çalışmanın amacı, zihinsel yetersizliğe sahip çocuklara sahip olan anne-babaların, çocuklarının ihmal ve istismarına maruz kalma riskine karşı farkındalık düzeylerini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt

aranmıştır:

1. Zihinsel yetersizliğe sahip çocukları olan ebeveynlerin ihmal ve istismar farkındalıkları ile ebeveynlerin cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Zihinsel yetersizliğe sahip çocukları olan ebeveynlerin ihmal ve istismar farkındalıkları ile ebeveynlerin yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Zihinsel yetersizliğe sahip çocukları olan ebeveynlerin ihmal ve istismar farkındalıkları ile ebeveynlerin aile gelir düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Zihinsel yetersizliğe sahip çocukları olan ebeveynlerin ihmal ve istismar farkındalıkları ile ebeveynlerin eğitim seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. Zihinsel yetersizliğe sahip çocukları olan ebeveynlerin ihmal ve istismar farkındalıkları ile çocuklarının mental retardasyon düzeylerine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
6. Zihinsel yetersizliğe sahip çocukları olan ebeveynlerin ihmal ve istismar farkındalıkları ile ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı konusunda eğitim alma durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırma, aşağıdaki üç varsayıma dayanmaktadır:

1. Örneklem, araştırmanın yapıldığı evreni yansıtmaktadır.
2. Araştırmada kullanılan form ve ölçekler, geçerlik ve güvenirlik açısından uygunluk göstermektedir.
3. Araştırmaya gönüllü olarak katılan bireyler, sorulara samimi ve tarafsız bir şekilde cevap vermektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, şu sınırlılıklara sahiptir:

1. **Veri:** Araştırmanın verileri, internet üzerinden veri toplama yöntemi nedeniyle iletişim teknolojilerini aktif kullanan katılımcılardan elde edilmiştir. Bu nedenle, araştırmanın sonuçları bu tür katılımcılarla sınırlıdır.
2. **Kaynak:** Araştırmanın kaynakları, demografi formu ve ölçeklerin sorularından ibarettir.
3. **Zaman:** Araştırmanın veri toplama süresi, tez aşamasındaki zaman kısıtlaması nedeniyle 2 ay ile sınırlandırılmıştır.
4. **Güvenilirlik:** Araştırmanın güvenilirliği, katılımcıların verdiği yanıtların doğruluğu ve tarafsızlığı ile sınırlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Zihinsel Yetersizlik (Mental Retardasyon) Kavramı

Zihinsel yetersizlik, bireylerin aileleri ve yaşamları da ekonomik, sosyal, duygusal, davranışsal ve bilişsel açılardan etkilenen önemli bir sorunla karşılaşmaktadır (Arıcıoğlu ve Gültekin., 2017). Günümüzde zihinsel yetersizliğe sahip bireyler toplum içinde daha fazla yer almaktadır. Bu bireylere sunulan eğitim ve imkanların hem kalite hem de miktar olarak artması, toplumla bütünleşme fırsatlarını yükseltmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014). Zihinsel yetersizliğe sahip bireyler, yaşadıkları özel durum nedeniyle farklı şekillerde tanımlanmışlardır. Zihinsel yetersizlik kavramının kökeni 1800'lü yıllara dayanmasına rağmen, daha net ve açıklayıcı tanımlar 1900'lü yıllarda ortaya çıkmıştır. Tredgold'un 1937'de ve Doll'un 1941'de yaptıkları tanımlar, zihinsel yetersizlik kavramının gelişiminde önemli rol oynamıştır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014). Amerikan Zihinsel Yetersizlik Derneği (AAMD), 1959'da zeka geriliği alanında kullanılan terim ve tanımların standartlaştırılması ve daha doğru ve bilimsel bir tanım oluşturulması amacıyla bir komite kurmuştur. Komitenin hazırladığı ve aynı yıl yayınladığı yönergede, zihinsel yetersizlik "Gelişimsel dönem içerisinde ortaya çıkan ve uyumlu davranış bozukluğu ile ilişkili olan genel zihinsel işlevlerde normalin altında kalmaktır" şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanım, daha sonraki yıllarda yapılan tanımlarda da büyük ölçüde korunmuştur (Eripek, 2005). 19. yüzyılın sonlarında ise, zihinsel yetersizlik psikiyatrik hastalıklardan ayrılmaya başlamış ve DSM-5'e göre normal altı bilişsel işlevler, zeka bölümü 70'in altında olan ve günlük yaşamda bağımsızlık ve toplumsal uyum sağlamada zorluk çeken bireyleri ifade eder (Yaluğ ve Tufan, 2012).

Zihinsel yetersizlik, bireyin 18 yaşından önce başlayan ve zihinsel işlevlerinde, kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde (hayatın farklı alanlarında başarılı olmak için gerekli olan beceriler) iki ya da daha fazla alanda sınırlılık gösteren bir yetersizlik durumudur. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), engelli bireylerin toplum içindeki oranının %2-3 olduğunu ifade etmektedir. Zihinsel yetersizlik ise toplumdaki sıklığı yaklaşık %1 olan bir durumdur. Türkiye'de 2002 yılında yapılan bir araştırmaya göre,

nüfusun %12.29'unu oluşturan özürlü bireylerin %0.48'i zihinsel yetersizliğe sahip olarak belirlenmiştir (Atayurt Fenge ve Subaşıoğlu, 2020).

1.1.1. Zihinsel Yetersizliğin Türleri

Zihinsel yetersizlik, bireyler arası farklılıklar gösteren ve homojen olmayan bir gruptur. Bu nedenle, onların özelliklerine uygun olarak sınıflandırılmaları gereklidir (Gönener, 2010). J. Langdon Down 19. yüzyılda zihinsel yetersizliği tıbbi açıdan ilk defa sınıflandırmıştır. 1983 yılında AAMR (American Association of Mental Retardation) Committee on Terminology and Classification, gelişimsel bozukluklar ve zihinsel yetersizlik için bir sınıflama sistemi geliştirmiştir. Bu sistem, Uluslararası Hastalık Sınıflandırması 9 (International Classification of Disease 9) ve Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı-5 / DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı (DSM-V) (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-5 (DSM-V)'i içermektedir. Bu çalışmalara göre mental retardasyon şöyle kategorize edilmektedir (Atayurt Fenge ve Subaşıoğlu, 2020):

- IQ seviyesi yaklaşık 50-55 ile 70 arasında olanlar hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip olarak nitelendirilirler.
- IQ seviyesi yaklaşık 35-40 ile 50-55 arasında olanlar orta düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip olarak nitelendirilirler.
- IQ seviyesi yaklaşık 20-25 ile 35-40 arasında olanlar ağır düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip olarak nitelendirilirler.
- IQ seviyesi 20-25'in altında olanlar çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip olarak nitelendirilirler.

Zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin gruplar arası zeka aralığı ve uyum davranışındaki bozukluğa göre sıralandığı dört alt grup vardır. Bu alt grupların zihinsel gelişme geriliği olan bireyler arasındaki yüzdesel dağılımı şöyledir: %89 hafif, %7 orta, %3 ağır ve %1 ileri derecede zihinsel yetersizliğe sahiptir (Akçin, 2019).

Zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin sınıflandırılmasında başka bir yaklaşım ise 1992 yılında AAMR tarafından önerilmiştir. Bu yaklaşımda zihinsel yetersizliğe sahip bireylere verilen desteğin yoğunluğu temel alınmış ve dört ana alan

belirlenmiştir (MacMillan ve ark., 1993):

1. *Aralıklı Desteğe Gereksinim Duyanlar (Intermittent)*: Hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip çocuklar bu grupta yer alır ve ihtiyaç duyduklarında geçici destek alırlar. İşsizlik ya da hastalık gibi durumlarda destek gerektiren mental retardebireyler bu gruba dahildir.
2. *Sınırlı Desteğe Gereksinim Duyanlar (Limited)*: Orta düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip bireyler bu grupta yer alır ve belirli bir zaman içinde, iş eğitimi ya da okul gibisınırlı sayıda ortamda destek alırlar.
3. *Yoğun Desteğe Gereksinim Duyanlar (Extensive)*: Ağır düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip bireyler bu grupta yer alır ve düzenli olarak (günlük), bazı ortamlarda (ev ya da okul gibi) zaman sınırlaması olmaksızın destek alırlar.
4. *Yaygın Destek Alanlar (Persasive)*: Çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip bireyler bu grupta yer alır ve yoğun, farklı çevrelerde, yaşam boyu ve yoğun olarak destek alırlar.

1.1.2. Zihinsel Yetersizliğe Sahip Çocukların Genel Özellikleri

Zihinsel Yetersizlik, engelli çocukların en yaygın grubunu oluşturmaktadır. Bu gruptaki çocukların büyük bir kısmı (%85-90) hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahiptir. Bu çocuklar, eğitim sürecine katılabilecek potansiyele sahip oldukları için “eğitilebilir” olarak tanımlanmaktadır. Hafif düzeyde zihinsel yetersizliğin zekâ bölümü Türkiye Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından 50-69 arası, Sucuoğlu ve Kargın (2006) tarafından ise 50-75 arası olarak belirtilmiştir (Şahin ve Şahin, 2020).

Dünya nüfusunun %0.3’ünü kapsayan eğitilebilir zihinsel yetersizliğe sahip olanlar, tüm zihinsel yetersizliğe sahip olanların %85-90’ını meydana getirmektedir ve çoğunlukla nedenleri bilinmemektedir (Cumurcu ve ark., 2012). Hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip bireyler üzerinde yapılan araştırmalar, sosyoekonomik durum ile zekâ geriliği arasında bir bağlantı olduğunu göstermiştir. Düşük sosyoekonomik durumdaki çocuklarda hafif düzeyde zihinsel yetersizlik oranı, yüksek sosyoekonomik durumdakilere kıyasla 13 kat daha fazladır ve bunun sebebi ileri düzeyde zihinsel yetersizliğin daha çok organik faktörlere bağlı olmasıdır (Çifci-Tekinarslan, 2010).

Fiziksel ve Motor Özellikler: Fiziksel görünimleri yaşlılarından farklı değildir. Kendilerini koruma becerileri gelişmemiştir ve sık sık hastalanabilirler. Zihinsel Yetersizliğe ek olarak görme ve işitme gibi fiziksel engeller de ortaya çıkabilir. Büyükve küçük kaslarını kullanmada yetersizlik gösterirler, el-göz koordinasyonunu geç ve güç öğrenirler (İlhan ve Esentürk, 2014).

Bilişsel Özellikler: Soyut kavramlar, zaman kavramı gibi, hem geç hem de güç öğrenirler ve öğrenmeleri zaman ve tekrara ihtiyaç duyar. Dikkat süreleri kısadır ve dağılıbilir, bu yüzden ilgi çekici olsa bile, etkinliklere katılımları sınırlıdır. Konuşma gelişimleri gecikmelidir. Öğrendikleri bilgileri başka durumlara aktarmada güçlük çekerler ve genelleme yapamazlar. Yeni durumlara uyum sağlamada zorlanırlar. Hafızaları zayıftır ve gördükleri, duydukları ve uyarıları kısa sürede unuturlar. Uyarıların kalıcı olması için çok tekrar yapmaları gerekir. Algıları, kavramları ve tepkileri basittir. Duygu ve düşüncelerini açık ve bağımsız bir şekilde dile getiremezler. Ancak somut terimler kullanarak öğrenmeleri kolaylaştırılabilir (Çorbacı Serin, 2012).

Sosyal Özellikler: Yaşça kendilerinden küçük olanlarla iletişim kurma eğilimindedirler. Yakın çevreleriyle dostluk kurmakta güçlük yaşarlar. Dostluk ilişkileri kısa süreli ve çıkar odaklıdır. Sosyal ortamlarda gruba bağımlı davranışlar sergilerler. Sorumluluk üstlenmekten kaçınırlar. Sosyal becerileri düşüktür. Gruba uyum sağlamak için oyun ve toplum kurallarını öğrenmekte zorlanırlar. Yetenekleri kısıtlı olduğu için bu kurallara uygun davranmakta başarısız olurlar. Fiziksel görünüş ve giyim konusunda alışılmışın dışında tercihler yaparlar. Kendilerine yakışan kıyafetleri seçemezler. Nezaket ve görgü kurallarına uymada yetersiz kalırlar. Uygun davranışları öğrenebilmeleri için o davranışla ilgili sosyal deneyimleri yaşamaları gerekmektedir (Şahin ve Şahin, 2020).

Kişilik Özellikleri: Özgüven düzeyleri düşüktür. Sorumluluk sahibi olmazlar. Bağımsız hareket etmek yerine başkalarına bel bağlarlar. Bir amaç için güçlü motivasyonları yoktur. Küçük engeller karşısında pes ederler. Çözüm aramazlar. Dostluk kurma ve sürdürme konusunda zayıftırlar. Arkadaşlarının duygu ve düşüncelerine ilgisizdirler. Kendi başlarına bir iş yapma istekleri azdır. Duygu ve düşüncelerini ifade etmede beceriksizdirler (Özdemir Topaloğlu, 2013).

İş ve Çalışma Özellikleri: Yaşlıları gibi birçok işi yapabilir ve meslek edinebilirler. Bir etkinliği öğrenmek için etkinliğin basamaklara ayrılmasını isterler. Parçadan bütüne doğru öğrenme yöntemini kullanırlar. Öğrenme hızları yavaştır. Monoton işleri severler, sıkılmazlar. Öğrendikleri işleri aynen uygularlar, hile yapmazlar. Monoton işlerde normal çocuklara göre daha başarılıdırlar. İşlerine sadıktırlar. İşe tam zamanında gelir ve tam zamanında çıkarlar. İş ve iş yerindeki kurallara harfiyen uyarlar. Güvenlik kurallarına çok dikkat ederler. Kendilerine uygun mesleki alanda kolaylıkla eğitilebilirler. Genelde sakin bir mizaçları vardır ve işverenin taleplerine uygun davranırlar. Başardıkları işlerle gurur duyarlar. Fiziksel çalışmayı ve bir ürün ortaya koymayı çok severler. Başarısızlık durumlarında güven duygularını kaybederler (Özbey ve Diken, 2010).

1.2. Çocuk İhmali ve İstismarı

Çocuk istismarı, bir yetişkinin çocuğa fiziksel veya psikolojik zarar veren, toplumun kültürel değerlerine aykırı davranışlarda bulunmasıdır (Tirali ve ark., 2015). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) çocuk istismarını, “çocuğun yaşamını, sağlığını, gelişimini, güvenlik, sorumluluk ve beceri gibi temel değerlerini olumsuz etkilemek” şeklinde tanımlamaktadır (UNICEF, 2011). Çocuk ihmali ise, çocuğun bakım veren kişi tarafından temel ihtiyaçlarının yeterince veya hiç karşılanmaması sonucunda çocuğun fiziksel ve psikolojik sağlığının bozulmasıdır (Uğurlu ve Gülsek, 2014). Merriam-Webster Sözlüğü’ne göre ihmal, “saygı ve ilginin eksikliği, hor görme, terk etme” anlamına gelmektedir (Webb ve Musello, 2014). Çocuk istismarı ile çocuk ihmali arasındaki temel fark, istismarın aktif bir eylem olması, ihmallerin ise pasif bir eylem olmasıdır (Bahadır, 2018).

Kempe ve arkadaşları tarafından 1962 yılında yayınlanan “Dövülmüş Çocuk Sendromu” çalışması, çocuk istismarı konusundaki tarihsel dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Türkiye’de ise 1980’li yıllarda çocuk istismarı konuları üzerine çalışmalar başlatılmıştır. Türk hukuk sisteminde, çocukların istismarını ve ihmale uğramasını önlemeye yönelik hükümler bulunmasına rağmen, çocuk istismarı ve ihmaline yönelik düzenlenen ayrı bir yasa bulunmamaktadır (Geçkil, 2017; Konanç, 2019). Çocuk ihmali ve istismarının genel tanımı, bir yetişkin tarafından çocuğa yapılan, toplum tarafından ve profesyonellerce uygunsuz olarak nitelendirilen, çocuğa ruhsal, cinsel, fiziksel ve sosyal açıdan hasar veren, gelişimine ket vuran, sağlığı ve

güvenliğini tehlikeye atan davranışların tümünü kapsamaktadır (Dereobalı ve ark., 2013). Dünya Sağlık Örgütü ise çocuk ihmali ve istismarını, “18 yaşından küçük olan çocukların gelişimini, sağlıklı olmasını, sosyal ilişkilerindeki güven bağını olumsuz olarak etkileyen uygunsuz davranışlar” olarak tanımlamıştır (Bakır ve Kapucu, 2017; Kefeli ve Haktanır, 2018; Tahiroğlu ve ark., 2008). Dünya genelinde çocuk istismarı ve ihmalinin görülme oranı %1-%10 iken Türkiye’de bu oran %10-%53 arasındadır (Yılmaz ve ark., 2003). Bu durum küresel bir sorundur.

Çocuk istismarı, ev, okul ve sokak gibi farklı ortamlarda ve cinsiyet ve yaş ayrımı yapmadan gerçekleşebilen bir sorundur. UNICEF’in (2011) yaptığı bir araştırma, istismarcıların kimlikleri ve istismara uğrayan çocukların cinsiyetleri arasında bazı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre, istismarcılar genellikle baba, öğretmen, anne, arkadaş ve komşu olarak sıralanmaktadır. Kız çocukları daha çok anne, baba, öğretmen, arkadaş ve büyük kardeşler tarafından; erkek çocukları ise daha çok arkadaş, öğretmen, baba, büyük kardeş ve tanımadıkları tarafından istismara maruz kalmaktadırlar.

1.2.1. İstismar ve İhmal Türleri

Çocuklara yönelik kötü muamele olan istismar davranışları Fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik istismar (Kılıç, 2020) olmak üzere dört grupta incelenirken; çocuklara yönelik ihmal de Fiziksel, duygusal, tıbbi ve eğitimsel ihmal (Yıldırım, 2019) olmak üzere dört grupta incelenmektedir. Bu türlerin her biri, çocukların sağlıklı ve güvenli bir şekilde büyümesini engelleyen olumsuz etkilere sahiptir.

1.2.1.1. Çocuk İstismarının Türleri

1.2.1.1.1. Fiziksel istismar

Çocuklara karşı uygulanan fiziksel istismar, 18 yaşından küçük bireylere ebeveyn veya bakıcı tarafından verilen fiziksel veya bedensel zararları ifade eder. Bu zararlar, el veya cisim kullanarak vurma, itme, sarsma veya benzeri şiddet içeren eylemlerden kaynaklanır (Asil ve Özdemir, 2020). Bu tür yaralanmalar, kaza sonucu oluşanlar değil, ebeveynin çocuğunu disipline etmek veya öfkesini kontrol edememek nedeniyle gerçekleştirdiği eylemlerdir (Kara ve ark., 2004). Ebeveynler, çocuklarına fiziksel istismarda bulunmayı kendilerine tanınmış bir hak olarak görebilir ve bunu

‘çocuk benimdir, dilediğim gibi davranırım’ şeklinde savunabilirler (Malgaz Güçlü ve Acemioğlu, 2020). Çocuk ihmal ve istismarı konusunda raporlama sistemi standart değildir. Zira sağlık çalışanlarının yaralanmaların kaza mı yoksa kötü muamele mi sonucu olduğunubelirlenmesi güçtür (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009). Genellikle baş ve boyun çevresindeki yumuşak dokularda görülen kesik ve morluklar fiziksel istismarın işaretleri olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, karın, kalça ve göğüs bölgelerinde de travma izleri olabileceği unutulmamalıdır. Özellikle korunan alanlardaki yara ve çürükler şüphe uyandırmalıdır (Taş, 2017). Bir istatistik örneği vermek gerekirse; Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) verilerine göre 2000 yılında 15 yaş altındaki 57.000 çocuk fiziksel istismar nedeniyle yaşamını yitirmiştir (Altıparmak ve ark., 2013).

Dünyada çocuk istismarı sorunu 1962 yılına kadar gündeme gelmemiştir. Kempe (1962) “sarsılmış çocuk sendromu” terimini ortaya atarak çocuk ihmal ve istismarı konusunu literatüre kazandırmıştır. Bu sendrom, çocuk istismarının en ciddi biçimlerinden biridir ve bakım veren ebeveyn ya da bakıcının genellikle bebeğin ağlamasını durdurmak amacıyla çocuğu şiddetli bir şekilde sarsmasıyla meydana gelir (Çitil Canbay ve Şeker, 2018). Bu durumda ölüm oranı %20-25 arasındadır. Koma halinde sağlık kuruluşlarına getirilen vakalarda ise ölüm oranı %60’a kadar çıkmaktadır (Kara ve ark., 2004). Kötü muameleyi önlemenin yolu eğitimden geçer. Bebeği sarsmanın beyin hasarına yol açabileceği gibi bazı fiziksel hareketlerin olası sonuçları konusunda anne babaların bilinçlendirilmesi faydalı olabilir (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009).

1.2.1.1.2. Duygusal İstismar

Aile içindeki çatışmaların fiziksel şiddete dönüşmesi her zaman mümkün olmayabilir. Ancak bu çatışmalar duygusal şiddetin bir biçimi olarak görülebilir. Duygusal şiddet, bireyin psikolojik olarak zarar görmesine ve gelişim sürecinin aksamasına yol açabilir. Duygusal şiddet, fiziksel veya cinsel şiddetten farklı bir şekilde algılanmaz (Asil ve Özdemir, 2020). Georgopoulou’nun ifadesiyle “ruhlar kemiklerden daha geç iyileşir” (Öztürk, 2007).

Duygusal şiddet, bedensel olarak insanlara zarar vermemekle birlikte, onları ağır yaptırımlarla veya tehditlerle sindirmeyi amaçlar. Duygusal ihmal ise, ilgi ve sevginin yetersiz verilmesi ve çocuğun şiddet ortamına maruz bırakılması şeklinde ortaya çıkar

(Taner ve Gökler, 2004). Bebek, çocuk veya ergeni odaya kapatma, reddetme, yalnız bırakma, korkutma, gözdağı verme ve çocuğun yanında uygunsuz davranışlarda bulunma, anne babanın çocuğa yönelik aşağılayıcı, küçük düşürücü bağırışları, tehditleri duygusal şiddet olarak tanımlanabilir (Güler ve ark., 2002).

Duygusal şiddetle ilgili en büyük sorun, ailelerin yaşadıkları toplumun sosyal ve kültürel özelliklerine uygun olarak çocuk yetiştirmeleridir. Bu nedenle bu yetiştirme tarzının uygun olmadığını ebeveynlere anlatmak güçleşir (Taş, 2017). Duygusal şiddete maruz kalan çocukların aileleri sorunların kaynağını çocukta arar. Bu yüzden yardım istemezler ve çocuğun iyiliğini sağlamazlar (Ünal, 2017). Çocuklarıyla bağ kurmakta zorlanan anne babalar bazen sağlık kontrolleri sırasında fark edilebilir. Bu anne babalar çocuk eğitimi kurslarına ya da sosyal kuruluşlara yönlendirilmelidirler (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009).

1.2.1.1.3. *Cinsel İstismar*

Cinsel istismar, çocuğun akıl erdirmedeği, rızasının olmadığı, gelişimine uygun olmayan ya da yasal ve ahlaki kuralları ihlal eden cinsel içerikli eylemler olarak Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından tanımlanmaktadır. Bu eylemler, çocuğun özel bölgelerine dokunma, cinsel ilişki, çıplak fotoğraf veya video çekme ya da cinsel içerikli konuşma şeklinde gerçekleşebilir (Uslu, 2019). Cinsel istismarın ilk aşaması uygunsuz dokunuşlardır. Bu aşama zamanla artarak travmatize edici bir hal alır. Bu durum devam eder (Ünal, 2017).

Cinsel istismar, en yaygın ve en uzun süreli istismar türüdür. Bu istismar genellikle uzun süre gizli kalır. İstismar vakalarının sadece %15'inin ortaya çıkarıldığı ve yasal işlem yapıldığı tahmin edilmektedir (Taner ve Gökler, 2004). İstismarın bildirilmemesi, cinsel olgunluğa erişmemiş, cinsellik konusunu yeterince anlayamayan, cinsel olaylara karşı farkındalığı gelişmemiş çocuklarda daha fazla görülmektedir (Paşlı, 2019). İstismarcının tehditleri, suçluluk duygusu, korku ve utanç gibi faktörler, mağdur çocuğun yaşadıklarını anlatmasını engeller (Sofuoğlu ve Cankardaş Nalbantçılar, 2018).

Türk toplumunda da diğer toplumlarda olduğu gibi cinsellik “tabu” olarak görülmektedir. Çocukların cinsellik hakkındaki düşüncelerini dile getirmelerine izin verilmemektedir. Özellikle aile içinde istismar yaşayan çocuklar, ‘aile sırrı’ olarak

nitelendirilen bu durumu gizlemekte ve istismarcılar da bu durumdan yararlanarak istismarı sürdürmektedir (Uslu, 2019). Ayrıca anne-babalar da cinsellik ile ilgili konularda yeterli bilgi ve eğitime sahip olmadıkları için bu konuda bilinçli davranmamaktadır. Gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalar, anne-babaların büyük bir bölümünün çocukları ile cinsel içerikli konularda iletişim kurabildiğini göstermektedir (Gölbaşı, 2005).

Çocuklarda cinsel istismarın fiziksel muayene ile kanıtlanması en sık başvuru yöntemidir. Ancak bu yöntem her durumda yeterli değildir. Çünkü istismar eylemi sadece okşama veya oral temas şeklinde de olabilir ve bu durumda fiziksel bir iz kalmayabilir (Ovayolu ve ark., 2007). Çocuklarda davranışsal değişimler ise istismarın bir göstergesidir (Turan ve Traş, 2016). Cinsel istismarın belirtileri ve işaretleri şunlardır (Dupper, 2013):

- Çocuğun yürüme, oturma ve oyun oynamada güçlük çekmesi
- Vücudunu göstermeye karşı isteksizlik veya utanma duyması
- Erken yaşta para karşılığı cinsel ilişkiye girmesi
- Çocuk için uygun olmayan cinsel bilgiye sahip olması
- Çocuk için uygun olmayan cinsel davranışlar sergilemesi
- İçine kapanma, bebeksi ya da hayali davranışlar göstermesi
- İntihar girişiminde bulunması veya dile getirmesi
- Okul başarısının düşmesi ve okula gitmemesi
- Kaynağı belli olmayan maddi şeylere sahip olması
- Dolaylı olarak korku ve endişe duyması
- Oral, anal veya genital bölgelerinde kan veya sperm bulunması
- Şişme, iltihaplanma, kanama, morarma, yırtılma gibi durumların cinsel organ veya anüste görülmesi
- Vücutta kesik veya iz bulunması.

Cinsel istismar olayları farklı biçimlerde ortaya çıkabilir. Bunlar şöyle sıralanabilir (Pashı, 2019):

- Temas içermeyen yani cinsellik içeren konuşma yapılması, teşhircilik ve röntgencilik
- Cinsel dokunma
- Oral-genital seks
- İnterfemoral ilişki yani sürtünerek temas sağlama
- Cinsel penetrasyon
- Cinsel sömürüdür.

İstismarın türüne göre cinsiyet dağılımının incelendiği çalışmalarda, kız çocukların erkek çocuklara göre daha çok cinsel istismara maruz kaldığı görülmektedir (Pashı, 2017). Çocuklara yönelik cinsel istismarı gerçekleştiren kişiler anne, baba, üvey anne, üvey baba, kardeş, akraba, öğretmen, komşu veya bunların dışında kalan herhangi bir yabancı kişi de olabilir (Alpaslan, 2014). Çocuklara yönelik cinsel istismar, cinsiyet özelliği, sosyoekonomik düzey, yaşanan ortam ve yaş seviyesine bakılmaksızın, düşünüleninden daha yaygındır. İstismarın belirli bir yaş aralığı yoktur. Çünkü her yaş grubundaki çocuklar cinsel istismara uğrayabilir. Ancak yapılan çalışmalar göstermektedir ki genellikle 4-9 yaş arasındaki çocuklar daha çok istismara uğramaktadır (Akçe ve Doğan, 2020).

Aileyi derinden etkileyen bir başka durum ise aile içinde yaşanan cinsel istismar olarak “ensest” ilişkidir. Ensest ilişki, aralarında kan bağı olan kişilerin yaptığı cinsel ilişki şeklinde tanımlanmaktadır. Günümüzde ensest ilişkinin neredeyse bir tabu olarak görüldüğü söylenebilir. Ayrıca, genelde aile sırrı olarak gizlenmektedir. Aile içi cinsel istismar, genellikle ebeveynlerin çocuğun davranışlarında fark ettiği bozukluklardan şüphelenmesi sonucu uzmanlara başvurması ile ortaya çıkmaktadır (Asil ve Özdemir, 2020). Cinsel açıdan sapkın bir durum olan ensest, aynı zamanda “akraba aşkı” olarak da adlandırılabilir (Ovayolu ve ark., 2007). Yapılan bir araştırmaya göre ensest ilişki mağduru olan çocukların istismara uğrama yaşı, %80’inde 12 yaşından önce başlamaktadır. Ve yaklaşık olarak dört yıl kadar devam etmektedir.

1.2.1.2. Çocuk İhmali Türleri

Çocuk ihmalinin tanımı, çocukların fiziksel ve/ya psikolojik gereksinimlerinin sürekli olarak karşılanmamasıdır. Bu durum, çocuklarda sağlık ve gelişim problemlerine yol açabileceği gibi, ebeveyn veya bakım veren kişi/kişilerin çocuğun fiziksel güvenliğini sağlamaması, beslenme, barınma veya uygun kıyafet temin etmemesi, tıbbi bakım ve kontrollerini aksatması şeklinde de ortaya çıkabilir. Çocuk ihmalini aynı zamanda, çocuğun temel psikolojik ihtiyaçlarına duyarsız kalınması anlamına da gelir.

Çocuk istismarı ve ihmalinin sonuçları arasında, bazı durumlarda çocuk ölümleri de bulunmaktadır (Asil ve Özdemir, 2020). Bu kapsamda cinsel istismar da yer almaktadır. Cinsel ihmal ise, çocukların cinsel istismar konusunda bilgilendirilmemesi, konuya ilgi gösterilmemesi ve cinsel gelişimleriyle ilgili gerekli duyarlılığın gösterilmemesi olarak tanımlanabilir (Bağçeli Kahraman ve ark., 2020).

İstismar aktif, ihmal ise pasif bir olgu olarak görülmektedir. İhmal sonucunda ortaya çıkan işaretler ve bulgular, istismar vakalarına kıyasla daha muğlak olabilmektedir (Özyürek ve ark., 2018). Oysa çocuk ihmalinin görülme sıklığı, istismardan daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Ancak çocuk ihmalleri, istismar vakaları kadar ilgi çekmeyebilir ve yıpratıcı algılanmayabilir. Bu nedenle ihmal konusu, istismar konusu kadar önemsenmeyebilir ve ihmal durumu gözden kaçırılabilir. Ancak her iki durum da çocuğun fiziksel ve psikolojik olarak zarar görmesine neden olduğundan, çocuklara yönelik yapılacak çalışmalarda ihmal ve istismar olaylarının her ikisi de dikkate alınmalı ve üzerinde durulması gerekmektedir (Taş, 2017).

1.2.1.3. Çocuk İhmal ve İstismarının Çocuk Üzerindeki Etkileri

Çocuklara yönelik şiddet ve kötü muamele, günümüz toplumlarında sıkça karşılaşılan ve insanlığın ortak bir meselesi olan bir olgudur. Çocuklara yönelik şiddet ve kötü muameleyi tetikleyen durumlar arasında aile içi sorunlar, çocukların yaşlarına uygun olmayan koşullarda çalıştırılması, çocukların sağlık hizmetlerine ulaşamaması, temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, eğitim hakkından mahrum bırakılması, yaşlarına uygun olmayan evlilikler, çocuklara ilişkin batıl inançlar, kurumsal bakım merkezlerinin yetersizliği, silahlı çatışmalara katılım zorlaması, çocuğun cinsiyeti,

yaşı ve engelli olması gibi risk faktörleri sayılabilir (Geçkil, 2017; UNICEF, 2011). Çocuklara yönelik şiddet ve kötü muamele genellikle aile yaşantısının stresli olmasıyla ilişkilidir (Ünal, 2008).

Literatürde yapılan çalışmalarda, çocuklara yönelik şiddet ve kötü muameleyle neden olan kişilerin çoğunlukla çocuğun tanıdığı yetişkinler olduğu görülmektedir (Erol, 2007). Çocuklara yönelik şiddet ve kötü muameleyle neden olan faktörler Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından şöyle belirlenmiştir (WHO, 2006):

Bireysel risk etmenleri: Ebeveynlerin travma geçmişi, çocuk bakımı konusundaki yetersizlikler, depresyon, alkol ve madde kullanımı, erken yaşta ebeveyn olma, evlilikte yaşanan krizler, yanlış disiplin yöntemleri, geçmişte şiddet ve kötü muamele deneyimi, istenmeyen gebelik gibi durumlar şiddet ve kötü muamele vakalarına yol açabilmektedir (Yolcuoğlu, 2010). Ayrıca çocuğun cinsiyeti, yaşı, engelli olması, evdeki çocuk sayısı, davranış problemi olması gibi değişkenler de ihmal ve istismara maruz kalma olasılığını artırmaktadır (Erdoğan, 2019; Turhan ve ark., 2006)

İhmal ve istismarın nedenleri: Aile içinde şiddet, stres, akrabalık sorunları, sosyoekonomik durum, sağlık problemleri ve sosyal destek eksikliği gibi faktörler, çocukların ihmal ve istismara maruz kalmasında aile ve yakın arkadaş çevresinden kaynaklanan risk unsurları olarak belirtilmektedir (Turhan ve ark., 2006; WHO, 2006).

Çevresel faktörler: Çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanamaması, yaşadığı ortamın olanaklarının yetersizliği, madde bağımlılığına elverişli bir çevre, işsizlik ve maddi sıkıntı gibi durumlar, çocuğun ihmal ve istismara uğrama olasılığını artırmaktadır (WHO, 2006).

Toplumsal faktörler: Toplumun kültürel yapısı, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, çocuk işçiliği, çocuğun cinsel sömürüye maruz kalması, sosyal adaletsizlikler, şiddetin teşvik edilmesi ve fiziksel cezanın kültürel olarak kabul edilmesi gibi durumlar, ihmal ve istismarın toplumsal düzeydeki risk faktörleri olarak ifade edilmektedir (Turhan ve ark., 2006; WHO, 2006).

Çocukların model alma yoluyla öğrendiği düşünüldüğünde, çocukluk döneminde şiddete tanık olan veya maruz kalan bir bireyin yetişkinlikte kendi ailesine, çocuğuna veya eşine de şiddet uygulaması beklenen bir sonuçtur. Ayrıca çocukluk

yıllarının ileriki yaşamlar üzerindeki büyük etkisini göz önüne aldığımızda, çocukken yaşanan ihmal ve istismar olayları bireyin psikolojik ve ruhsal sağlığını olumsuz yönde etkilemekte ve bireyde derin yaralar açmaktadır (Akgün ve Çetin, 2020; UNICEF, 2011). İhmal edilen çocuklar kendi duygularını ve başkalarının duygularını anlama konusunda yetersiz kalmakta ve ebeveyn olduklarında da çocuklarının duygularını fark edememekte, böylece kendi çocuklarını da bu kısır döngünün içine itmekteler. Duygusal ihmal özellikle kendini bu şekilde tekrarlayan bir eğilim göstermektedir (Webb ve Musello, 2014). İhmal ve istismarın çocuklar üzerindeki genel etkilerine baktığımızda; uyku sorunları, değersizlik ve suçluluk hissi, enürezis, boğaz ağrısı, depresyon bozuklukları, gelişim geriliği, korku ve kaygı bozuklukları, anksiyete bozuklukları, karşıt gelme bozukluğu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, fiziksel rahatsızlıklar, cinsel davranış bozuklukları, intihar eğilimi, alkol, sigara ve madde kullanımı, ihanet ve güçsüzlük hissi, öfke, kızgınlık ve düşmanlık duyguları, yakın ilişki kurmada güçlükler ve sosyal izolasyon, düşük benlik algısı ve fobi gibi davranışlar görülebilmektedir (Aktay, 2020).

1.2.1.4. Çocuk İhmal ve İstismarında Etkili Olan Unsurlar

İstismar ve ihmalin gerek ruhsal ve sosyal gerekse biyolojik incelemelere göre çeşitli nedenleri bulunmaktadır (Polat Külcü ve Karataş, 2016). Barınma sorunları, işsizlik sorunu, madde ve alkol bağımlılığı, aile içi şiddet ve ailede bulunan ruhsal hastalıklar çocuk istismarına yol açabilecek risk etmenlerinin başında gelmektedirler (Ayvaz ve Aksoy, 2004). Bu etmenler 3 başlık altında incelenecek olursa:

1.2.1.4.1. Aile Kaynaklı Sorunlar

Ebeveynlerin çocuklarına karşı uyguladıkları ihmal ve istismarın altında yatan sebep, çocuklarına karşı ilgisizlik veya değersizlik hissi değil, ebeveynlik yetkinliklerinin eksikliğidir (Asil ve Özdemir, 2020). Yapılan araştırmalarda ailedeki çocuk sayısının çokluğu, işsizlik durumu, anne ya da babanın üvey olması veya tek ebeveyn olması, ailenin toplumdaki soyutlanmış yaşam biçimi, ailenin güçlü yönlerinin kısıtlı olması fiziksel şiddetin ortaya çıkmasına yol açan risk unsurları olarak belirlenmiştir (Güler ve ark., 2002). Fiziksel boyutta gerçekleşen ihmal ve istismar vakalarında, ebeveynle ilgili risk faktörlerine ilaveten: ciddi psikolojik bozukluklar, madde bağımlılığı, sosyal destek eksikliği, çocuklukta istismara uğrama gibi faktörler

de etkili olabilmektedir (Taner ve Gökler, 2004). Bunun yanında çocuk yaşta anne olanların çocukları daha sağlıksızdır. Kötü muameleye uğrama ihtimalleri daha yüksektir. Beslenme problemi ve yasa dışı davranışlarla birlikte, maddi ve manevi açıdan daha düşük bir seviyede yaşarlar (Turan ve Dokgöz, 2007).

Çocukların davranış biçimleri üzerinde ebeveynlerin etkisi büyüktür. Çünkü çocuklar gözlemedikleri anne-babalarını örnek alırlar. Onları taklit ederek öğrenirler ve onları bu şekilde yansıtırlar. Çocukların, ebeveynleri tarafından kötü muameleye tabi tutulması, ebeveynleri arasındaki şiddete tanık olması yaşam tarzlarını, aralarındaki ilişkiyi etkiler ve kendi çocuklarına kötü muamelede bulunmasına sebep olur (Dallar Bilge ve ark., 2013).

İstismarda bulunan ebeveynler genellikle kişisel çıkarlarını çocuklarından önde tutmaktadır. Onlara göre çocuklar, birer cinsel nesne ve araçtır. Çocuk hakkında çok fazla gerçekçi beklenti içerisine girmemektedirler. Ayrıca sosyal ilişkileri de oldukça zayıf kişiler olarak nitelendirilmektedir (Yıldız ve ark., 2017). Cinsel içerikli istismarlar aile içerisinde çok fazla rastlanmaktadır. Bu aileler, işlevselliği bozuk aileler olarak da tanımlanmaktadır. Bu tarz ailelerde ihmal ve istismara yol açtığı düşünülen çeşitli patolojiler mevcuttur (Turan ve Traş, 2016). Yapılan çalışmalar sonucu çocuğu kötü muameleye uğramış anneler, diğer annelere kıyasla daha az problem çözme becerisine sahiptir ve problemlerin üstesinden gelme yetenekleri zayıftır. Babaların durumuna bakıldığında ise, iletişim becerilerinin yetersiz olduğu görülmüştür (Ünal, 2017).

1.2.1.4.2. Çocuk Kaynaklı Sorunlar

Çocuğun demografik ve biyolojik özellikleri, kötü muameleye uğrama riskini etkileyen faktörler arasındadır (Ünal, 2008). Ebeveyni ya da bakım vereni tarafından istenmediği veya kabul edilmediği durumlarda da çocuk, fiziksel, duygusal veya cinsel istismara maruz kalabilmektedir (Acehan, 2013). Çocuğun davranışsal veya psikolojik sorunları da bu riski yükseltebilmektedir (Dinleyici ve Şahin Dağlı, 2016). Bunun yanı sıra, ebeveynleri ile uyumlu ilişkiler kuramayan, beslenme ve uyku düzeni bozuk olan, aşırı huysuz veya ağlayan çocuklar da ihmal ve istismara açık olabilmektedir (Özgentürk, 2014).

Literatürde engelli çocukların istismara daha fazla maruz kaldığına dair bulgular mevcuttur. Özellikle zihinsel engeli olan çocuklar, duygusal, fiziksel ve cinsel istismar açısından daha yüksek risk taşımaktadır (Bilge ve Baykal, 2010). Sosyal hizmet kuruluşlarına fiziksel istismar nedeniyle başvuran çocukların önemli bir kısmında mental veya bedensel engel bulunduğu tespit edilmiştir (Kutsal, 2004; Paslı, 2017: 104). Ayrıca özel eğitim ve rehabilitasyon alan çocukların büyük bir bölümünün istismar öyküsüne sahip olduğu ve bunların çoğunun hafif düzeyde zihinsel geriliği olan çocuklar olduğu belirlenmiştir (Yıldırım Sarı ve ark., 2016).

İstismarcı kişilerin ifadelerine göre, istismar edilecek çocuğun kişilik özellikleri ve ebeveyni ya da bakım vereni ile olan ilişkisi de istismarı kolaylaştıran unsurlardandır. İstismarcılar genellikle suskun ve içe kapanık çocukları seçmekte ve çocuğun ebeveyni ya da bakım vereni ile tanışıklık ve güven ilişkisi kurmaktadır (Kaytez ve ark., 2018).

1.2.1.4.3. Çevresel ve Toplumsal Kaynaklı Sorunlar

Ebeveynlerin sosyal çevrelerine entegre olamaması, arkadaşlık kuramaması, sosyal destekten mahrum kalması ya da çevreleriyle uyum sorunu yaşaması farklı sorunlara neden olmuştur. Ayrıca aile içindeki hastalık ve kaza gibi olayların, aile sistemi ve alt sistemleri arasındaki uyumunu zedelediği ve bunun da çocuklarda ihmal ve istismara yol açtığı iddia edilmektedir (Aktay, 2020).

Konuyla ilgili bir çalışmada, gelişmiş toplumlarda ihmal ve istismarın sebepleri arasında ailenin toplumdan izole olması, düzenli bir gelir sağlayamaması ve sabit bir yerde yaşayamaması gibi faktörler de ifade edilmiştir (Ocaktan ve Akdur, 2020). Bu durum sosyal destek yoksunluğu veya sosyal izolasyon olarak adlandırılabilir (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009).

1.2.2. İhmal ve İstismarın Çocukların Ruhsal Sağlığı Üzerindeki Etkileri

Kaffman ve Meaney (2007) istismar ve ihmal yaşayan çocuklar, farklı psikopatolojik durumlarla karşılaşabildiğini ifade etmişlerdir. Çocuğun istismar edilmesi ve bunun akıl sağlığına yansımaları, sosyal çevresindeki birçok etkene bağlıdır (Swenson ve Chaffin, 2006). Fiziksel ve cinsel istismara uğrayan çocuklarda, anksiyete bozuklukları (%67), Akut stres bozukluğu, Travma sonrası stres bozukluğu

(% 50), depresyon ve özgüven eksikliği (%70), davranım bozukluğu ve öfke kontrolü sorunları (%87), zihinsel ve gelişimsel gerilik, insanlara ve dünyaya güvenmeme, disosiyatif bozukluklar, konversiyon bozukluğu, cinsel davranış ve cinsel kimlik bozuklukları gibi ruhsal sorunlar ortaya çıkabilir. Çocukluk döneminde istismara maruz kalan bireyler, yetişkinlikte psikiyatrik hastalıklara yakalanma riskini arttırabilirler (Collishaw ve ark., 2007).

1.3. Çocuk İstismarı ve İhmalini Açıklamaya Yönelik Kuramlar

Hoşoğlu (2009), çocuk istismarı ve ihmalinin nedenlerini anlamak için, psikiyatrik model, sosyolojik model, sosyal öğrenme modeli, bağlanma modeli, sosyobiyolojik model ve biyolojik model gibi farklı kuramsal yaklaşımlar kullanılabileceğini ifade etmiştir.

1.3.1. Psikiyatrik Model

Çocuk istismarı ve ihmalinin yaygın ve etkili bir modeli, istismar edici ebeveynin psikiyatrik değerlendirmesine dayanmaktadır. Çocuk istismarı ve ihmalinin çoğunlukla anne-babalar tarafından gerçekleştirildiği belirlendiğinden, psikiyatrik model, istismarın nedenlerini araştırmak için ebeveyn niteliklerine odaklanmıştır. İstismar edici ebeveynlerin, diğer ebeveynlerden farklı bir kişilik özellikleri kümesine sahip oldukları varsayılmıştır. Ancak klinik gözlemler ve incelemeler, istismar eden ebeveynlerin sadece %10'unun psikopatolojik olarak tanımlanabileceğini ortaya koymuştur. Psikiyatrik model kapsamında, istismar eden ve etmeyen ebeveynleri ayırt eden kişilik özellikleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Çocuk istismarıyla ilişkili olduğu düşünülen bazı kişilik özellikleri arasında narsistik eğilimler, obsesif-kompulsif bozukluklar, düşük benlik algısı, aşırı anksiyete, depresyon ve empati yoksunluğu gibi unsurlar ön plana çıkmıştır. Bu tür kişilik özelliklerini inceleyen araştırma bulgularının genelleştirilmesinin zor olduğu genel bir görüştür (Hoşoğlu, 2009).

Gren ve ark. (1974) ise istismar edici ebeveynlerin özelliklerini şu şekilde belirtmişlerdir:

- Duygusal düzenlemede yetersizlik,
- Aile veya eşle olan ilişkilerinde tatminsizlik nedeniyle çocuğa yönelim,
- Zayıf benlik algısı,

- Kişilik gelişiminde belirsizlik,
- Değersizlik hissine karşı inkâr ve projeksiyon mekanizmalarının kullanılması,
- Çocuğun yanlış algılanması.

1.3.2. Feminist Model

Feminist terapi, kadınların geleneksel kadın rollerinin sınırlayıcı etkilerine karşı duydukları memnuniyetsizliği ifade etmek için bir araya geldikleri ve 1960’larda kadın hareketini başlattıkları süreçten kaynaklanmaktadır. Feminist terapi, kadınların geleneksel terapi modellerinin, eski kuramcıların önyargıları nedeniyle yetersiz kaldığını görmeleriyle ortaya çıkmıştır. Feminist terapistler, 1980’lerde beden algısı, istismar içeren ilişkiler, yeme bozuklukları, ensest ilişki ve cinsel istismar gibi belirli sorun ve konulara daha fazla yoğunlaşmışlardır (Hoşoğlu, 2009). Corey (2008)’e göre feminist hareketin psikoloji ve psikolojik danışma uygulamasında önemli katkıları ahlak ve terapide etik karar alma alanlarında olmuştur. Feminist terapistler taciz, ensest ilişki, tecavüz, cinsel taciz ve aile içi şiddetin boyutunu ve etkilerini vurgulamışlardır. Ayrıca feministler kadınların ve çocukların fiziksel, cinsel ve psikolojik olarak istismar edilmesine karşı müdahale etmekte zorlanmanın sonuçlarını da ortaya koymuşlardır. Feminist terapistler istismar eden erkek danışanlarla da çalışmaktadırlar. Şiddet uygulayan erkeklerden oluşan ve sayıları artan gruplara ilgi gösterirler ve gösterilmesini teşvik ederler (Barut Bektaş, 2023).

1.3.3. Sosyal Etkileşimsel Model

Sosyal etkileşimsel model, istismar davranışının sadece ebeveynlerin geçmiş yaşantılarından kaynaklanmadığını, aynı zamanda ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları etkileşimin de bu davranışı etkilediğini ileri sürmektedir. Çocuk istismarı ve ihmali durumlarında, anne-baba ve çocuklar arasındaki ilişkinin net bir şekilde analiz edilmesi önemlidir. Eşler arasındaki öfke ve gerginliklerin çocuğa yöneltilebileceği göz ardı edilmemelidir. Ayrıca istismara uğrayan çocuğun özellikleri de dikkate alınmalıdır. Örneğin, prematüre doğan çocukların bakımının zorluğu nedeniyle, bu çocukların çocuk istismarı ve ihmali riski taşıdıkları söylenebilir. Toplumda informal (akraba, yakın çevre ve komşuluk vb.) ve formal (sağlık kurumları,

iş arama hizmetleri, aile danışmanlığı hizmetleri, sigorta yardımları, sosyal hizmetler vb.) destek sistemlerinin bulunmamasının veya yeterli olmamasının da çocuk istismarı ve ihmaline katkıda bulunduğu ifade edilmiştir (Hoşoğlu, 2009).

1.3.4. Sosyal Öğrenme Modeli

Çocuk istismarı, çevresel faktörler ve bireysel ilişkilerin sonucunda ortaya çıkan davranışlardır. İnsanlar kendileriyle ve başkalarıyla uyumsuzluk yaşadıklarında, davranışlarının sorunlu olduğunu fark etmektedirler. Bu nedenle sorunlu davranış belirlenmelidir. İstismar ve ihmal eğilimli anne-babalar, kendi anne-babalarını model almaktadır ve çocuklarından da gerçekçi olmayan beklentileri bulunmaktadır. Bu durum ‘kuşaklar hipotezi’ olarak tanımlanmaktadır. Bazı kuramcılar ise kuşaklar hipotezine itiraz etmekte ve istismar ve ihmalin temel sebebi olarak anne babanın zor yaşam şartları ve duygusal stres altında olmalarını ileri sürmektedir. Kuşaklar hipotezine muhalif olan bazı araştırmacılar ise her istismarcı anne-babanın çocukluğunun istismara maruz kaldığının iddia edilemeyeceğini savunmaktadırlar. Onlara göre çocuğa kötü davranmanın temel sebebi, çocuklukta yaşanan şiddet değil, anne-babanın zor yaşam şartlarının yarattığı duygusal strestir.

Sosyal öğrenme kuramının oluşumu, bilimsel-davranışçı yaklaşımlarla uyumludur. Klasik sosyal öğrenme görüşüne göre çocuğun zihni, doğduğunda boş bir sayfa gibidir. Bu boş sayfa hayat içinde öncelikle ebeveynlerden gelen davranış modelleriyle doldurulmaktadır. Çocuk, istismarcı ebeveyn davranışlarını taklit edebilir. Ayrıca bu kişiler sadece şiddet uygulama biçim ve yöntemlerini değil, aynı zamanda onların mantık ve düşünce sistemini de benimsemektedirler. Bilimsel davranışçı yaklaşıma göre de bu gerçekçi olmayan ebeveyn beklentileri ve olumsuz deneyimlerin çocuklara yüklenmesi, istismar durumunu doğurmaktadır. Fiziksel çocuk istismarı, ebeveynlerin, olayları yorumlamaya yönelik bilişsel yapılarından kaynaklanmaktadır. Son olarak; sosyal öğrenme modelinde, yanlış öğrenilen davranışların değiştirilmesi, benlik değeri ve öz kontrol sağlama tekniklerinin kazanılması yoluyla istismar ve ihmal davranışlarının önlenmesi mümkündür (Hoşoğlu, 2009).

1.3.5. Bağlanma Modeli

Bağlanma kuramı, sosyal öğrenme teorisinin farklı bir bakış açısıyla istismarı açıklamaktadır. Ainsworth (1973), Bowlby (1979) ve Critenden (1989)'ın belirttiği gibi çocuk ile bakım veren kişi arasındaki erken bağlanma deneyimi, ileriki ebeveyn-çocuk etkileşiminin temelini oluşturmaktadır. Çocuğun sosyalizasyon süreci bağlanma deneyiminin ilk yılı içinde başlar. Ebeveynler, kural koyarak ve disiplin uygulayarak, çocuğun davranışlarını yönlendirirler. Ebeveynin disiplin yöntemlerini aşırı ve sert bir şekilde kullanması, çocuğun kendini güçsüz ve çözümsüz hissetmesine yol açar. Bu noktada bağlanma kuramı, istismarın nasıl devam ettiğini anlamamızı sağlayabilir. Bebeklik döneminde kişi, hayatta kalabilmek için, kendisine bakan kişiye güçlü bir bağlanma geliştirir. Hayatın bu ilk döneminden itibaren çocuk, o kişiyi diğerlerinden farklı olarak örnek alır. Diğer insanlarla olan ilişkilerini de bu örneğe göre şekillendirir. Eğer ebeveynin davranışı aşırı yönetici, bağımlılığı teşvik edici, karşılıklı duygusal gelişimin yetersiz olduğu bir bağımlılık ilişkisi yaratırsa çocuk ileride zarar görür. Çocuk sosyal gelişimiyle beraber başkalarıyla iletişim kurması gerektiği zaman, bu duygusal gelişim eksikliği ve bağımlılık ilişkisi nedeniyle problemler yaşar. Ayrıca çocuk, bağımlı olduğu ebeveynle olan ilişkisinde kaçınılmaz olarak ortaya çıkan ayrılık acısını da aynı anda hisseder. Bu durum çocuklarda değişik duygusal sorunlara sebep olabilir (Hoşoğlu, 2009).

1.3.6. Sosyobiyolojik Model

Sosyologlar insanların kendilerini ve genetik miraslarını korumaya yönelik programlandıklarını iddia etmektedirler. Bu programlama, hayatta kalma amacıyla istismara yol açan bir baskı yaratmaktadır. Sosyologlar üvey ebeveyn olgusuna büyük önem atfetmektedirler, çünkü günümüzde artan boşanmalar, ayrı ebeveynler doğal aile yapısını ve bunun sonucu olarak da genetik yapısını değiştirmektedir. Bu durumun getirdiği stresle birlikte ebeveynler çocuklarını daha fazla istismar edebilirler (Hoşoğlu, 2009).

1.3.7. Biyolojik Model

Biyolojik faktörlerin çocuk istismarındaki rolüne dair araştırmalar, istismar eden ebeveynlerin nörolojik sorunlar yaşadığını göstermektedir. Bu görüşe göre, beyindeki işlev bozuklukları bilimsel aktiviteleri minimal düzeyde etkilemektedir. Benzer

şekilde, diğer araştırmalar da istismar eden ve etmeyen ebeveynler arasında sağlık sorunları açısından farklılıklar bulmuştur. Bu durum, ebeveynlik becerilerini olumsuz yönde etkilemektedir (Yılmaz Irmak, 2008).

1.4. Zihinsel Yetersizliğe Sahip Çocuklarda İhmal ve İstismar

Cinsel taciz ve istismar, toplumun her katmanında ortaya çıkabilen davranışlar olmakla birlikte, özellikle çocuk ve kadınlar bu davranışların daha çok hedefi olabilmektedirler. Çocuk cinsel istismarının dört temel etkeni vardır. Bunlar ebeveyn etkeni, sosyokültürel etken, çevresel etken ve çocuk etkeni şeklinde belirtilmektedir (Küçük ve ark., 2017). Morse ve ark. (1970) araştırmalarında, cinsel istismara maruz kalan çocukların %42'sinin IQ puanının 80'in altında olduğunu tespit etmişlerdir. Ülkemizde yapılan bir araştırma da ise cinsel istismar iddiası ile hastaneye başvuran çocukların %5.5'inin hafif mental retarde olduğu saptanmıştır (Öztop ve Özcan, 2010).

Cinsel istismar yapan kişiler genellikle mental retarde bireylerin tanıdığı ve güvendikleri kişilerdir. Cinsel istismara uğramış mental retarde bireylerle ilgili yapılan bir araştırmada, istismar edenlerin %28'inin doğrudan bakım sağlayan meslek mensupları, kişisel asistanlar ve psikiyatristler olduğu ortaya konmuştur (Leeb ve ark., 2011).

Engelli çocuklar arasında mental retarde çocukların diğerlerine göre daha çok cinsel, fiziksel ve duygusal istismara maruz kalmasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir (Stalker ve McArthur, 2012):

- Toplumun mental retarde çocuğu tanımaması ve davranışlarını toplumsal açıdan uygun bulmaması,
- Başkalarının mental retarde çocukların dezavantajlı durumlarından faydalanma arzusu,
- Zihinsel yetersizliği olan çocukların kendini ifade etmekte güçlük çekmesi,
- Zihinsel yetersizliği olan çocukların fiziksel olarak savunma becerisinin az olması,
- Zihinsel yetersizliği olan çocukların istismarı açıkça dile getirememesi,
- Zihinsel yetersizliği olan çocukların bakımları konusunda diğer bireylerin desteğine ihtiyaç duyması

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel yönden istismar edilmesi ya da bu bireylerin başkasını istismar etmesi, genellikle tüm toplumlarda saklanan bir durumdur. Aileler, çocuklarının cinsel gelişiminin farkında olmadıkları için cinsel yaşam sorunları ile aniden karşılaşmakta ve bu sorunu büyük bir gizlilik içinde yaşamaktadırlar (İltaş ve Işık Yılmaz, 2021).

Diğer yandan daha önce ifade edildiği gibi zihinsel yetersizliği olan çocuklar, kendilerine gösterilen ilgi ve sevgiyi yargılama ve değerlendirmede yetersiz kaldıklarından, cinsel ilişki için yapılacak bir teklifi ya da bir cinsel yaklaşmayı, cinsel yönden sömürülebileceklerini anlamadan, sessizce onaylayabilirler. Bu durum onları çevrelerinden gelebilecek risklere karşı daha savunmasız hale getirmektedir (Küçük ve ark., 2017).

1.4.1. Engelli Bireylerin Tarihsel Dönemde İstismarı

Engelli çocukların tarihsel olarak farklı tutum ve davranışlara maruz kaldığı antik çağlardan itibaren bilinmektedir. Antik toplumlarda engelli çocukların sadece istismar edilmediği, çoğunlukla da öldürüldüğü görülmektedir. Antik çağlarda çocuk istismarı ve infazının üç temel gerekçesi vardır. Faydacılık, toplumsal değer yargıları ve doğaüstü güçlere duyulan inanç. Faydacılık ilkesine göre engelli çocuk ilkel toplumlarda yük anlamına geliyordu. Engelli çocuk ilkel yaşamda günlük ihtiyaçlara katkı sağlayamadığı gibi, sürekli birine muhtaç olduğundan, muhtaç olduğu kişinin de topluma katkısını kısıtlıyordu. Toplumsal değer yargıları, çocuk istismarı ve infazının bir diğer gerekçesi olmuştur. MÖ 355 yılında Aristo'nun kusurlu hiçbir şeyin var olmaması gerektiğini söylemesiyle Yunan ve Roma kültürleri güzellik, kuvvet ve akıl gibi nitelikleri desteklemişler ve bu durumda kusurlu olan çocukların ölümüne neden olmuşlardır. Romalıların engelli çocuklarla ilgili yasa çıkarmasıyla ağır engeli olan çocukların öldürülmesi, bırakılması, köle olarak verilmesi, dilencilik yapması uygulamaları başlamıştır. Doğaüstü güçlere duyulan inanç, engelli çocukların istismarının bir diğer gerekçesidir. Engelli çocuğun ebeveynlerine bir ceza olarak gönderildiği ya da Tanrı'dan bir mesaj olarak geldiği ve tekrar çocuğun öldürülerek Tanrı'ya iade edilmesi gerektiği düşünülürdü (Bulut ve Karaman, 2018). Engelli ya da kronik hastalığı olan çocukları tek başına orman, çöl ya da dağ gibi yerlerde ölmeye bırakmak, ilkel toplumlarda kullanılan bir yöntemdi. Engelli çocuğun doğduktan sonra silahla vurulması, uçurumdan aşağıya ya da ırmağa atılması, diri diri gömülmesi ya da

vahşi hayvanlara atılması ilkel toplumlarda görülen uygulamalardandı (Atayurt Fenge ve Subaşıoğlu, 2012).

1.4.2. Günümüzde Engelli Bireylerin Karşılaştıkları İhmal ve İstismar Durumları

Gelişmekte olan ülkelerde engellilik prevalansının %12 (%14 üstün yetenekliler dahil) olduğu Dünya Sağlık Örgütü tarafından tahmin edilmektedir. Ülkemizde ise engelli nüfusu ve çeşitleri hakkında kesin veriler bulunmamakta, sadece yaklaşık rakamlar sunulmaktadır.

Engelli çocukların ve bireylerin antik toplumlarda maruz kaldığı vahşi muameleler tamamen ortadan kalkmamış, 20. yüzyılda da sürmüştür. Birçok engelli hala horlanma, insanlık dışı davranışlar, kötü statüler, reddedilme ve ayrımcılık gibi olumsuz durumlarla karşılaşmaktadır. İngiltere’de yapılan bir çalışmada, engellilerin %54’ünün şiddet olaylarına tanık olduğu belirlenmiştir (Atayurt Fenge ve Subaşıoğlu, 2012).

Engelli çocuklar da engelsiz çocuklar gibi her türlü istismara maruz kalabilirler. Bu istismar, fiziksel veya duygusal istismar ve ihmal ya da cinsel istismar şeklinde gerçekleşebilir. Engelli çocukların özellikle istismara yatkın olmasına neden olan bazı koşullar olduğu iddia edilmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır: Engelli çocukların temel ve sosyal ihtiyaçları için başkalarına bağımlı olmaları, kendi hayatları üzerinde kontrol ve seçim haklarından yoksun olmaları, itaatkarlık ve boyun eğmenin iyi bir davranış olarak öğretilmesi, cinsellik hakkında bilgi sahibi olmamaları ve cinsel yaklaşmaları doğru yorumlayamamaları, izolasyon ve reddedilme duygularının ilgi ve sevgi arayışlarını artırması, farklı dokunuşlar arasında ayırım yapamamaları ve yaşadıkları ile ilgili iletişim kuramamalarıdır. Ayrıca, engelli çocukların çocuksu davranışları, eylemlerinin sonuçlarını öngörememeleri, içgüdülerini kontrol etmede zorlanmaları da istismara açık olmalarının diğer sebepleri arasında sayılabilir (Artar ve Cavkaytar, 2020). Geçmişte olduğu gibi günümüzde de engelliler toplumdan dışlanmıştır. Değer yargıları, doğaüstü güçlere inanma ve faydacılık gibi faktörler, farklı insanları korumak için tartışmalara yol açmış, özel çalışmalar yapılmış, organizasyonlar oluşturulmuş, kanunlar hazırlanmıştır.

1.5. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukları İhmal ve İstismardan Koruma Yolları

Zihinsel yetersizliği olan çocuklar, normal gelişim gösteren çocuklara uygulanan eğitim programlarından yeterince faydalanamamaktadırlar. Bunun sebeplerinden biri, eğitim materyallerinde yer alan kavramların zihinsel yetersizliği olan çocukların bilişsel düzeylerine uygun olmamasıdır. Bu yüzden cinsel istismarı önleme eğitimi verilirken, zihinsel yetersizliği olan çocuklara özel olarak hazırlanmış materyaller kullanılmalı ve basit kavramlar tercih edilmelidir. Ayrıca mental retarde çocuklar, yaşlarıyla benzer gelişimsel ve cinsel ihtiyaçlar hissetmelerine rağmen, bu ihtiyaçlara uygun davranışlar sergileyemeyebilirler. Bu yüzden ergenlik ve gençlik dönemindeki mental retarde bireyler, sadece bilgilendirilmekle kalmayıp, daha fazla beceri kazandırılmalıdırlar. Bir diğer sorun ise, normal gelişim gösteren çocuklara verilen cinsel istismarı önleme eğitimlerinde “uygun” ve “uygunsuz” dokunma deneyimleri gibi kavramların kullanılmasıdır. Ancak bu kavramlar ve terminoloji, bazı mental retarde çocukların kendi yaşantılarını ifade etme ve kendilerine özgü duygularını tanımlama açısından yeterli olmayabilir. Bunun yanında, zihinsel yetersizliği olan çocuklara bu eğitimi vermeden önce, çocuğun bazı özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Örneğin; bu çocukların arkadaş, aile ve yabancı gibi kavramları ayırt edebilme düzeyleri gibi (Yıldırım ve Atbaşı, 2023).

Dolayısıyla; zihinsel yetersizliği olan çocuklara kendilerini cinsel istismardan koruma becerileri öğretirken, öğrenilen becerilerin gerçek yaşam deneyimlerine aktarılabilmesi için gerçekçi bir yaşam simülasyonu tekniğinin kullanılması önem arz etmektedir.

Zihinsel yetersizliği olan çocuklara verilecek eğitimde, aşağıdaki becerilerin kazandırılması hedeflenmelidir (Küçük, 2012):

1. Sosyal çevresindeki bireyleri ile yabancıları ayırt edebilmek,
2. Tanımadıkları kişilerle iletişim kurarken sınırlarını koruyabilmek,
3. Vücudunun farklı bölgelerini tanımlayabilmek,
4. Uygun ve uygun olmayan davranışları fark edebilmek,
5. Kendilerine yönelik uygunsuz dokunuşlara karşı çıkabilmek,
6. Tanımadıkları kişilere, özel bilgilerini paylaşmamak için direnebilmek,

7. Sosyal ortamlarda, evde ve seyahat halindeyken kendilerini nasıl koruyacaklarını bilmek/öğretmek,
8. Otorite sahibi kişilerin cinsel istismarına ve değişken rica, ödöl ve övgülerine boyun eğmemek,
9. Cinsel istismar vakasını yetkili kişilere rapor edebilmek.

1.5.1. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Yaşamında ve Eğitiminde Ailenin Rolü

Zihinsel yetersizliği olan çocukların eğitim ve rehabilitasyon süreçlerinin planlanması ve uygulanmasında ailenin rolü büyüktür (Ünal, 2017). Zihinsel yetersizliği olan çocuklara yönelik bakımın sadece ailelere bırakıldığı eski yaklaşımların yerini, ailelerin çocuklarının eğitimlerine aktif olarak katıldıkları yeni yaklaşımlar almıştır. Bu sayede, çocuklar için daha güçlü bir öğrenme ortamı yaratılmıştır. Aile eğitimi, anne babaların çocukları ile daha fazla etkileşime girmelerine ve bireysel eğitim ihtiyaçlarını karşılamalarına imkan tanımaktadır (Demirbilek, 2013). Bunun yanında, ailelerin çocuğun okulda kazandığı becerileri evde devam ettirmeleri, pekiştirmeleri ve çocuklarının gelişimlerine katkıda bulunmaları, aileler için duygusal tatmin sağlamaktadır. Çocuğun okul veya eğitim merkezinde geçirdiği zamandan daha fazla zamanı ailesi ile geçirdiği göz önüne alındığında, aile eğitimi ile bu zamanın en iyi şekilde kullanılması mümkün olmaktadır. Bu nedenlerle, zihinsel yetersizliği olan çocuğun yaşamındaki temel unsurlardan biri olan ailenin, eğitim sürecinde yer alması kaçınılmaz bir faktördür. Ailenin çocuklarının eğitimine dahil olması ve etkin bir rol üstlenmesi, çocukların uygun davranışlar edinmelerine yardımcı olduğu farklı çalışmalarla da ortaya konmuştur (Karadağ, 2009).

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, zihinsel yetersizliğe sahip çocukları olan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada, ilişkisel tarama modeli kullanılacaktır. Bu model, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını, niteliğini ve derecesini belirlemeyi hedefleyen bir tarama yaklaşımıdır. İlişkisel tarama modelinde, değişkenlerin birbirlerini nasıl etkilediği ve değiştirdiği incelenmektedir². Araştırmada, örneklem grubundan toplanan verilerin evreni yansıtabilmesi için uygun istatistiksel teknikler kullanılacaktır (Karasar, 2016).

2.2. Çalışma Grubu

Bu çalışmanın örneklemini, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında İstanbul'daki özel eğitim okullarına devam eden zihinsel yetersizliği olan çocuğu olan 286 ebeveyn oluşturmaktadır. Bu ebeveynler, basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Bu yöntem, araştırma evreninin her bir biriminin örnekleme dahil olma olasılığının bilindiği ve sıfırdan farklı olduğu durumlarda kullanılabilen, rastgele bir örneklem elde etmek için kullanılan istatistiksel bir tekniktir. Bu yöntem, örneklem sonuçlarının evren hakkında güvenilir çıkarımlar yapılmasına imkan verir. Basit tesadüfi örnekleme yönteminin yanı sıra, sistematik tesadüfi örnekleme ve tabakalı tesadüfi örnekleme gibi diğer tesadüfi örnekleme türleri de mevcuttur. Basit tesadüfi örnekleme yönteminde, evrendeki tüm birimler eşit şansa sahip olarak rastgele seçilir (Büyüköztürk ve ark., 2018).

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, zihinsel yetersizliğe sahip çocukları olan ebeveynlerin demografik verileri ve ihmal ve istismara yönelik farkındalık düzeyleri incelenmiştir. Veri toplama için iki form kullanılmıştır: Kişisel Bilgi Formu ve Ebeveyn Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği (EÇİFÖ). Kişisel Bilgi Formu, ebeveynlerin cinsiyet, yaş, öğrenimdurumu, aile gelir düzeyi ve çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim alıp almama durumlarını belirlemek için tasarlanmıştır. EÇİFÖ,

ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarına yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerini belirlemek için tasarlanmıştır. Genel Bilgiler (1, 2, 3, 4, 17, 18, 22, 27, 34, 35, 41, 43), Fiziksel İstismar (9, 13, 20, 29, 36, 42), Duygusal İstismar (7, 10, 14, 19, 21, 23, 24, 25, 26, 28, 31, 32, 37, 40, 45), Cinsel İstismar (5, 6, 8, 11, 15, 33, 38, 44) ve İhmal (12, 16, 30, 39) olmak üzere beşalt boyuttan oluşan ölçekte 5'li likert tipi 45 soru bulunmaktadır.

Ebeveyn Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği (EÇİFÖ), güvenilirlik düzeyinin belirlenmesi için tabakalı alfa formülü kullanılmış ve ölçeğin güvenilirlik katsayısı .759 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca, ölçeğin alt boyutlarına ilişkin güvenilirlik değerleri şu şekildedir: "Genel Bilgiler" alt boyutu için Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı .765, "Fiziksel İstismar" alt boyutu için .708, "Duygusal İstismar" alt boyutu için .676, "Cinsel İstismar" alt boyutu için .685 ve "İhmal" alt boyutu için ise .741 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 1. Ebeveyn zihinsel yetersizliği olan çocuk ihmali ve istismarı farkındalık düzeylerinin belirlenmeye yönelik ölçeğin cronbach's alpha güvenilirlik analizi

Alt boyutlar	Güvenirlik Analizi	
	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Genel Bilgiler	.765	12
Fiziksel İstismar	.708	6
Duygusal İstismar	.676	15
Cinsel istismar	.685	8
İhmal	.741	4

Bu çalışmada, "Ebeveyn Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği"nin zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin ihmali ve istismar farkındalık düzeylerini ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek olup olmadığını belirlemek için KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değeri .655 ve Bartlett testi değeri 445.893; $p=.000$ olarak elde edilmiştir. Bu bulgular, kullanılan ölçeğin bu özel grup üzerindeki farkındalık düzeylerinin ölçümü için uygun olduğunu ve güvenilir sonuçlar sağladığını göstermektedir.

Ölçme aracından elde edilen verilerin değerlendirilmesinde kullanılacak test türünün belirlenebilmesi için normallik analizi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Ebeveyn zihinsel yetersizliği olan çocuk ihmal ve istismarı farkındalık düzeylerini belirlemeye yönelik ölçeğin normallik dağılım sonuçları

Alt Boyut	n	x	ss	Skewness		Kurtosis	
				Std. Er.	değer	Std. Er.	değer
Genel Bilgiler	286	2,88	.029	.144	-.158	.287	.357
Fiziksel İstismar	286	3,08	.027	.144	-.092	.287	-.484
Duygusal İstismar	286	2,67	.030	.144	.342	.287	-.140
Cinsel İstismar	286	3,40	.023	.144	-.015	.287	-.159
İhmal	286	2,84	.030	.144	-.270	.287	-.025

Bu araştırmanın verilerinin normal dağılım gösterip göstermediği, basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) değerlerine dayalı olarak incelenmiştir. Değerlerin -1 ile +1 aralığında ve yakın bir şekilde 0'a dağılması, verilerin normal dağıldığını göstermektedir. Bu bulgular, zihinsel yetersizliği olan çocuğu olan ebeveynlerin ihmal ve istismar farkındalık düzeylerinin "genel bilgiler, fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar ve ihmal" alt boyutlarının parametrik istatistiksel yöntemlerle analiz edilmesinin uygun olduğunu vurgulamaktadır. Parametrik istatistiksel yöntemlerin kullanılmasıyla elde edilecek sonuçların geçerlilik ve güvenilirliği artırılarak anlamlı çıkarımlar yapılabilir.

2.4. Veri Toplama Tekniği

Araştırma kapsamında kullanılan ölçekler, Google Formlar uygulamasında hazırlanmıştır. Uygulama linki, özel eğitim okulları müdürlükleri ve öğretmenler tarafından veli WhatsApp gruplarında paylaşılmıştır. Ayrıca araştırmacı, okul ziyaretleri vasıtasıyla velilerle yüz yüze görüşmeler yaparak ölçekleri uygulamıştır. Veri toplama süreci sonucunda 286 ebeveyn den veri toplanmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Bu çalışmada, zihinsel yetersizliği olan çocukları olan ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmaya toplam 286 ebeveyn katılmıştır. Katılımcılar, demografik bir form ve bir ölçek doldurmuşlardır. Demografik form ebeveynlerin cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, aile gelir düzeyi ve çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim alıp almama durumları gibi bilgilerini içermektedir. Ölçek ise ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarına

yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerini belirlemeye yönelik likert tipi sorular içermektedir. Demografik form ve ölçekten ulaşılan veriler SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu çalışma kapsamında, elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Kategorik değişkenler için tanımlayıcı istatistikler hesaplanırken, ölçek alt boyutları puanları ile katılımcıların cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, aylık gelir ve istismar ve ihmal eğitimi alma durumu gibi kategorik değişkenler arasındaki ilişkileri değerlendirmek için Bağımsız Örneklem T Testi ve ANOVA Testi kullanılmıştır. Bu analitik yöntemler, çalışmanın hipotezlerini doğrulamak veya çürütmek için kullanılmış ve elde edilen sonuçlar nesnel bir şekilde değerlendirilmiştir.

Tablo 3. Ebeveynlerin demografik özelliklerine ilişkin bulgular

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	164	57,3
	Erkek	122	42,7
Yaş	20-25	58	20,3
	26-30	65	22,7
	31-35	67	23,4
	36-40	36	12,6
	41 yaş ve üzeri	60	21,0
Öğrenim durumu	Okur-yazar	10	3,5
	İlkokul mezunu	43	15,0
	Ortaokul mezunu	21	7,3
	Lise mezunu	87	30,4
	Üniversite mezunu	112	39,2
	Lisansüstü	13	4,5
Aylık gelir (TL)	0-5 bin	28	9,8
	5-10 bin	60	21,0
	10-15 bin	70	24,5
	15 bin ve üzeri	128	44,7
Çalışma durumu	Çalışıyorum	190	66,4
	Çalışmıyorum	75	26,2
	Emekliyim	21	7,3
Çocuğunuzun zihinsel yetersizlik düzeyi nedir?	Hafif düzey	193	67,5
	Orta ve Üzeri Düzey	93	22,5
Çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili eğitim alma durumu	Evet	26	9,1
	Hayır	260	90,9
	TOPLAM	286	100,0

Tablo 3'e göre, araştırmaya katılan 286 ebeveynin %57,3'ü kadın ve %42,7'si erkektir. Yaş dağılımina bakıldığında, katılımcıların %2,4'ü 31-35 yaş aralığındadır, %22,7'si 26-30 yaş aralığında, %21,0'u 41 yaş ve üzerindedir, %20,3'ü 20-25 yaş aralığındadır ve %12,6'sı 36-40 yaş aralığındadır. Eğitim düzeyine göre, katılımcıların %39,2'si üniversite, %30,4'ü lise, %15,0'i ilkokul, %7,3'ü ortaokul ve %4,5'i lisansüstü mezundur. Ayrıca, %3,5'i okur-yazara sahiptir.

Aylık gelir durumuna göre, katılımcıların %44,7'si 15 bin TL ve üzeri gelire sahipken, %24,5'i 10-15 bin TL, %21,0'u 5-10 bin TL ve %8,98'i ise 0-5 bin TL aralığında gelir elde etmektedir. Çalışma durumlarına gelince, katılımcıların %66,4'ü çalışmaktadır, %26,2'si herhangi bir işte çalışmamakta ve %7,3'ü emeklidir.

Çocukların yetersizlik düzeylerine ilişkin dağılımları incelendiğinde katılımcıların %67,5'inin çocuklarının hafif düzeyde retarde olduğunu; %22,5'inin de orta ve üzeri düzeyde retarde olduklarını ifade ettikleri görölmektedir.

Çocuk ihmal ve istismarı konusunda eğitim durumlarına bakıldığında, katılımcıların %90,9'u daha önce bu konuda eğitim almamıştır ve %9,1'i çocuk ihmal ve istismarıyla ilgili önceden eğitim almıştır.

3.2. Katılımcıların Ölçek Maddeleri ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarına İlişkin Bulgular

3.2.1. Ebeveynlerin Genel Bilgiler Alt Boyutu ve Maddelerine Katılım Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Ebeveyn Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği” genel bilgiler alt boyutu ve maddelerine katılım düzeylerine ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Ebeveynlerin genel bilgiler alt boyutu ve maddelerine katılım düzeyleri

İfadeler	n	X̄	ss
Zihinsel engelli çocuk sahibi olmak, ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali potansiyellerini artırır	286	2,66	1,34
Çocuğu istismar eden bireyler, kendi çocukluğunda istismara uğramış olan kişiler olma ihtimali yüksektir	286	3,51	1,03
Çocuğu istismar eden bireyler, genellikle çocuk ve ailesinin tanıdığı ve güvendiği kişilerdir	286	3,45	1,12
Çocuğu istismar eden bireyler, toplumsal olarak dışlanmış kişilerdir.	286	3,33	1,28
Aile üyelerinin dışında başka birisinin "çocuk istismarı şüphesi"ni gerekli kurumlara bildirmesinde bir sakınca yoktur.	286	3,91	1,26
İstismar mağduru olan çocuğun olumsuz etkilenmemesi için çocukla istismar vakası ile ilgili hiç konuşulmaması gerekir.	286	2,90	1,17
Ebeveynler ailenin ekonomik gelirine katkı sağlaması için zihinsel engelli çocuklarının eğitimini aksatmaması koşuluyla küçük işlerde çalışmasına izin verebilirler	286	2,05	1,07
Her çocuğun bireysel ve gelişimsel farklılıkları vardır. Bu farklılıklar istismar ve ihmale maruz kalma riskini artırır. (Örn; cinsiyet, yaş, mizaç, davranış problemleri)	286	3,39	1,06
İstismara uğramış bir çocuğun, istismar yaşantısı ile ilgili her söylediği doğru kabul edilmelidir.	286	1,23	0,54
Aile içinde fiziksel istismar vakaları çok az görülür.	286	3,16	1,14
Çekingen ve sessiz çocuklar daha az fiziksel istismara maruz kalır.	286	3,16	0,89
Eğer bir çocuk birisinin kendisine sarılmasını ya da öpmesini istemiyorsa, çocuğa baskı yapılmamalıdır.	286	2,13	1,11
Genel Bilgiler	286	3,31	0,50

Tablo 4'deki bulgulara göre, zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarıyla ilgili "genel bilgiler" alt boyutunda ortalama puanlar ve standart sapmalar incelenmiştir. Bu değerlendirmede, ortalama puanları en yüksek olan maddelerin sırasıyla "aile üyelerinin dışında başka birisinin 'çocuk istismarı şüphesi'ni gerekli kurumlara bildirmesinde bir sakınca yoktur" ($\bar{X}_{17} = 3,91$) ve "çocuğu istismar eden bireylerin, kendi çocukluğunda istismara uğramış olan kişiler olma ihtimali yüksektir" ($\bar{X}_2 = 3,51$) olduğu tespit edilmiştir. Katılım düzeylerinin en düşük olduğu maddeler ise "istismara uğramış bir çocuğun, istismar yaşantısı ile ilgili her söylediği doğru kabul edilmelidir" ($\bar{X}_{34} = 1,23$) ve "ebeveynler ailenin ekonomik gelirine katkı sağlaması için zihinsel engelli çocuklarının eğitimini aksatmaması koşuluyla küçük işlerde çalışmasına izin verebilirler" ($\bar{X}_{22} = 2,05$) olarak belirlenmiştir.

Araştırma bulgularına göre, "genel bilgiler" alt boyutunun genel ortalama puanı $\bar{X} = 3,31$ ile "Katılıyorum"a yakın olmakla birlikte "Kararsızım" düzeyindedir. Bu sonuçlar, zihinsel engelli çocukları olan ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarı konusundaki genel bilgi düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir.

3.2.2. Ebeveynlerin Fiziksel İstismar Alt Boyutu ve Maddelerine Katılım Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Ebeveyn Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği” fiziksel istismar alt boyutu ve maddelerine katılım düzeylerine ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Ebeveynlerin fiziksel istismar alt boyutu ve maddelerine katılım düzeyleri

İfadeler	n	X	ss
Fiziksel istismara maruz kalma oranı, çocukların cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir.	286	3,27	1,03
Fiziksel istismara maruz kalan çocuklar devlet koruması altına alınır	286	3,77	1,13
Ebeveynler gerektiğinde çocuklarını disiplin etme amacıyla çocukların canını acıtabilir. (Örn; tokat atmak, saçını çekmek vs.)	286	1,80	1,01
Her ne sebeple olursa olsun çocuklara asla şiddet uygulanmamalıdır	286	4,45	0,86
Aile içinde fiziksel istismar vakaları çok az görülür.	286	2,60	1,08
Aile içinde fiziksel istismar vakaları çok az görülür.	286	2,51	1,19
Fiziksel İstismar	286	3,19	0,47

Tablo 5'deki bulgulara göre, zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarıyla ilgili "fiziksel istismar" alt boyutunda ortalama puanlar ve standart sapmalar incelenmiştir. Bu değerlendirmede, ortalama puanları en yüksek olan maddelerin sırasıyla "her ne sebeple olursa olsun çocuklara asla şiddet uygulanmamalıdır" ($\bar{X}_{29} = 4,45$) ve "fiziksel istismara maruz kalan çocuklar devlet koruması altına alınır" ($\bar{X}_2 = 3,77$) olduğu tespit edilmiştir. Katılım düzeylerinin en düşük olduğu maddeler ise "ebeveynler gerektiğinde çocuklarını disiplin etme amacıyla çocukların canını acıtabilir (örn; tokat atmak, saçını çekmek vs.)" ($\bar{X}_{20} = 1,80$) ve "aile içinde fiziksel istismar vakaları çok az görülür" ($\bar{X}_{42} = 2,51$) olarak belirlenmiştir.

Araştırma bulgularına göre, “fiziksel istismar” alt boyutunun genel ortalama puanı $\bar{X}$ 3,19 ile “Kararsızım” düzeyindedir. Bu sonuçlar, mental retarde çocukları olan ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarı konusundaki fiziksel istismara ilişkin bilgi düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir.

3.2.3. Ebeveynlerin Duygusal İstismar Alt Boyutu ve Maddelerine Katılım Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Ebeveyn Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği” duygusal istismar alt boyutu ve maddelerine katılım düzeylerine ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Ebeveynlerin duygusal istismar alt boyutu ve maddelerine katılım düzeyleri

İfadeler	n	X	ss
Aile içi çatışmalara şahit olmak çocukların gelişimlerini etkilemez.	286	1,40	0,91
Duygusal istismara maruz kalma oranı, çocukların cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir.	286	3,36	0,89
Duygusal istismara maruz kalan çocuklar devlet koruması altına alınır	286	3,36	1,19
Çocukların sevmediği, rahatsız olabilecekleri küçümseyici lakaplar takılmamalıdır	286	4,62	0,62
Ebeveynler çocuklarının korku ve endişelerini onları disiplin etme amacıyla kullanabilirler	286	1,73	1,07
Ebeveynler birtakım isteklerini çocuklarına yaptırmak için onları terk etmekle korkutabilir. (Örn; “Yemeğini ye lütfen, yemezsen giderim.”)	286	1,73	1,01
Ebeveynler çocuklarını fiziksel şiddete maruz bırakmakla tehdit edebilir.	286	1,68	1,06
Ebeveynler çocuklarına kızdıklarında onları aşağılayacak sözler kullanabilirler.	286	1,49	0,94
Ebeveynlerin çocuklarından bekledikleri davranış, başarı ya da becerileri çocuklarına söylemeleri çocukları motive eder.	286	3,89	1,10
Kız ve erkek çocuklarının yetiştirilme tarzları farklıdır.	286	3,91	1,11
Evde babanın yokluğunda erkek çocuk babalarının sorumluluğunu üstlenmelidir	286	2,29	1,27
Evde annenin yokluğunda kız çocuk annelerinin sorumluluğunu üstlenmelidir	286	2,33	1,27
Aile içinde duygusal istismar vakaları çok az görülür.	286	2,63	1,14
Çocuklar doğru davranışları akranlarıyla (yaşlılarıyla) kıyaslandığında daha iyi öğrenirler	286	2,23	1,16
Ebeveynlerin çocuğa karşı yetersiz ilgisi, davranışları ve kayıtsızlıkları ekonomik olarak yetersiz olmasından kaynaklanır	286	2,46	1,27
Duygusal İstismar	286	3,87	0,33

Tablo 6'daki bulgulara göre, zihinsel yetersiz çocuğu olan ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarıyla ilgili "duygusal istismar" alt boyutunda ortalama puanlar ve standart sapmalar incelenmiştir. Bu değerlendirmede, ortalama puanları en yüksek olan maddelerin sırasıyla "çocukların sevmediği, rahatsız olabilecekleri küçümseyici lakaplar takılmamalıdır" ($\bar{X}_{19} = 4,62$) ve "kız ve erkek çocuklarının yetiştirilme tarzları farklıdır" ($\bar{X}_{28} = 3,91$) olduğu tespit edilmiştir. Katılım düzeylerinin en düşük olduğu maddeler ise “aile içi çatışmalara şahit olmak çocukların gelişimlerini etkilemez” ($\bar{X}_7=1,40$) ve "ebeveynler çocuklarına kızdıklarında onları aşağılayacak sözler kullanabilirler" ($\bar{X}_{25} = 1,49$) olarak belirlenmiştir.

Araştırma bulgularına göre, “duygusal istismar” alt boyutunun genel ortalama puanı $\bar{X}$ 3,87 ile “Kararsızım”a yakın olmakla birlikte “Katılıyorum” düzeyindedir. Bu sonuçlar, mental retarde çocukları olan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı konusundaki duygusal istismara ilişkin bilgi düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

3.2.4. Ebeveynlerin Cinsel İstismar Alt Boyutu ve Maddelerine Katılım Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Ebeveyn Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği” cinsel istismar alt boyutu ve maddelerine katılım düzeylerine ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Ebeveynlerin cinsel istismar alt boyutu ve maddelerine katılım düzeyleri

İfadeler	n	X	ss
Ebeveynlerinin onayı olduğu sürece, çocuklara dokunmakta, sarılmakta, öpmekte bir sakınca yoktur.	286	2,36	1,38
Çocukların özel bölgelerine dokunulmamalıdır.	286	4,67	0,96
Cinsel istismar en çok çocuğun kendisini güvende hissettiği yerlerde gerçekleşir	286	2,89	1,09
Cinsel istismara maruz kalma oranı, çocukların cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir	286	3,34	1,06
Cinsel istismara maruz kalan çocuklar devlet koruması altına alınır	286	4,02	1,01
Yetişkinlere hitap eden (cinsel içerikli) internet sitelerinde çocukların fotoğraf veya videolarının bulunmasında bir sakınca yoktur	286	1,30	0,68
Aile içinde cinsel istismar vakaları çok az görülür	286	2,76	1,05
Eğer bir çocuk birisinin kendisine sarılmasını ya da öpmesini istemiyorsa, çocuğa baskı yapılmamalıdır	286	4,73	0,60
Cinsel İstismar	286	3,84	0,43

Tablo 7'deki bulgulara göre, zihinsel yetersiz çocuğu olan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarıyla ilgili "cinsel istismar" alt boyutunda ortalama puanlar ve standart sapmalar incelenmiştir. Bu değerlendirmede, ortalama puanları en yüksek olan maddelerin sırasıyla "eğer bir çocuk birisinin kendisine sarılmasını ya da öpmesini istemiyorsa, çocuğa baskı yapılmamalıdır" ($\bar{X}_{44} = 4,73$) ve "çocukların özel bölgelerine dokunulmamalıdır" ($\bar{X}_6 = 4,67$) olduğu tespit edilmiştir. Katılım düzeylerinin en düşük olduğu maddeler ise “yetişkinlere hitap eden (cinsel içerikli) internet sitelerinde çocukların fotoğraf veya videolarının bulunmasında bir sakınca yoktur” ($\bar{X}_{33} = 1,30$) ve "ebeveynlerinin onayı olduğu sürece, çocuklara dokunmakta, sarılmakta, öpmekte bir sakınca yoktur" ($\bar{X} = 2,36$) olarak belirlenmiştir.

Araştırma bulgularına göre, “cinsel istismar” alt boyutunun genel ortalama puanı $\bar{X} = 3,84$ ile “Kararsızım”a yakın olmakla beraber “Katılıyorum” düzeyindedir. Bu sonuçlar, mental retarde çocukları olan ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarı konusundaki cinsel istismara ilişkin bilgi düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

3.2.5. Ebeveynlerin İhmal Alt Boyutu ve Maddelerine Katılım Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Ebeveyn Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği” ihmali alt boyutu ve maddelerine katılım düzeylerine ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Ebeveynlerin ihmali alt boyutu ve maddelerine katılım düzeyleri

İfadeler	n	X	ss
İhmale maruz kalma oranı, çocukların cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir	286	3,22	0,96
İhmale maruz kalan çocuklar devlet koruması altına alınır	286	3,69	1,14
Zihinsel engeli bulursa bile, gerekli durumlarda çocuklar kendi evlerinde tek başına kalabilir	286	1,82	0,97
Aile içinde ihmali vakaları çok az görülür	286	2,62	1,11
İhmal	286	3,62	0,56

Tablo 8'deki bulgulara göre, zihinsel yetersiz çocuğu olan ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarıyla ilgili "ihmal" alt boyutunda ortalama puanlar ve standart sapmalar incelenmiştir. Bu değerlendirmede, ortalama puanları en yüksek olan maddelerin sırasıyla "ihmale maruz kalan çocuklar devlet koruması altına alınır" ($\bar{X}_{16}=3,69$) ve "ihmale maruz kalma oranı, çocukların cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir" ($\bar{X}_{12}= 3,22$) olduğu tespit edilmiştir. Katılım düzeylerinin en düşük olduğu maddeler ise “zihinsel engeli bulursa bile, gerekli durumlarda çocuklar kendi evlerinde tek başına kalabilir” ($\bar{X}_{30}= 1,82$) ve "aile içinde ihmali vakaları çok az görülür" ($\bar{X}_{39}= 2,62$) olarak belirlenmiştir.

Araştırma bulgularına göre, “ihmal” alt boyutunun genel ortalama puanı $\bar{X}=3,62$ ile “Kararsızım”a yakın olmakla birlikte “Katılıyorum” düzeyindedir. Bu sonuçlar, mental retarde çocukları olan ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarı konusundaki ihmali alt boyutuna ilişkin bilgi düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir.

3.3. Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Düzeylerinin Demografik Özelliklerine Göre Değişimi

3.3.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Düzeyleri

Bu çalışmada, zihinsel yetersizliğe sahip çocukları olan ebeveynlerin cinsiyetlerine göre çocuk ihmal ve istismarı konusunda ne kadar bilinçli oldukları araştırılmıştır. Bu amaçla, ebeveynlerin “genel bilgiler”, “fiziksel istismar”, “duygusal istismar”, “cinsel istismar” ve “ihmal” olmak üzere beş alt boyutta farkındalık düzeyleri ölçülmüş ve cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılmıştır. Cinsiyetler arasındaki farklılığın anlamlılık düzeyini belirlemek için bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. Tablo 9’da, cinsiyet değişkeni ile alt boyutlardaki farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkiyi gösteren t testi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 9. Cinsiyet değişkenine göre ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeği alt boyutları puan ortalamalarına ilişkin yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları

Alt Boyut	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	ss	Levene Testi		sd	t	p
					F	p			
Genel Bilgiler	Kadın	164	3,25	0,35	29,771	0,000	284	-2,727	0,007*
	Erkek	122	3,40	0,53					
Fiziksel İstismar	Kadın	164	3,13	0,41	1,235	0,267	284	-2,892	0,004*
	Erkek	122	3,28	0,43					
Duygusal İstismar	Kadın	164	3,89	0,25	40,548	0,000	284	1,589	0,113
	Erkek	122	3,83	0,42					
Cinsel istismar	Kadın	164	3,81	0,35	20,592	0,000	284	-1,546	0,123
	Erkek	122	3,89	0,42					
İhmal	Kadın	164	3,55	0,52	2,850	0,092	284	-2,143	0,033*
	Erkek	122	3,70	0,60					

Tablo 9’da yer alan cinsiyet değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar “t” testi sonucunda, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeği “genel bilgiler” alt boyutuna [t(284)= -2,578; p<.05] ilişkin görüşleri cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmıştır. Erkek $\bar{X}$ = 3,40) ebeveynler “genel bilgiler” alt boyutuna ilişkin “Katılıyorum”a yakın olmakla birlikte “kararsızım”

düzeyinde cevap verdikleri belirlenirken kadın ($\bar{X}=3,25$) ebeveynlerin “genel bilgiler” alt boyutuna ilişkin “kararsızım” düzeyinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Tablo 9’da yer alan cinsiyet değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar “t” testi sonucunda, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeği “fiziksel istismar” alt boyutuna [$t(284)=-6,901$; $p<.05$] ilişkin görüşleri cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmıştır. Erkek ($\bar{X}=3,28$) ebeveynler “fiziksel istismar” alt boyutuna ilişkin “Katılıyorum”a yakın olmakla birlikte “kararsızım” düzeyinde cevap verdikleri belirlenirken kadın ($\bar{X}=3,13$) ebeveynlerin “fiziksel istismar” alt boyutuna ilişkin “kararsızım” düzeyinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Tablo 9’da yer alan cinsiyet değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar “t” testi sonucunda, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği “duygusal istismar” alt boyutuna [$t(284)=1,589$; $p>.05$] ilişkin görüşleri cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermemiştir. Kadın ($\bar{X}=3,89$) ve erkek ($\bar{X}=3,83$) ebeveynlerin duygusal istismar alt boyutuna ilişkin “Katılıyorum” düzeyinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Tablo 9’da yer alan cinsiyet değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar “t” testi sonucunda, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği “cinsel istismar” alt boyutuna [$t(284)=-1,546$; $p>.05$] ilişkin görüşleri cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermemiştir. Kadın ($\bar{X}=3,81$) ve erkek ($\bar{X}=3,89$) ebeveynlerin cinsel istismar alt boyutuna ilişkin “Katılıyorum” düzeyinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Tablo 9’da yer alan cinsiyet değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar “t” testi sonucunda, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeği “ihmal” alt boyutuna [$t(284)=-2,143$; $p<.05$] ilişkin görüşleri cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmıştır. Hem erkek ($\bar{X}=3,70$) hem de kadın ($\bar{X}=3,55$) ebeveynler “ihmal” alt boyutuna ilişkin “Katılıyorum” düzeyinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

3.3.2. Yaş Değişkenine Göre Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Düzeyleri

Bu çalışmada, zihinsel yetersizliğe sahip çocukları olan ebeveynlerin yaş gruplarına göre çocuk ihmal ve istismarı konusundaki bilinç düzeyleri incelenmiştir. Ebeveynlerin yaş grupları ile ihmal ve istismar farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için ANOVA testi yapılmıştır. ANOVA testi sonuçları Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10. Yaş değişkenine göre ebeveynlerin ihmal ve istismar farkındalık ölçeği alt boyutlarına ilişkin yapılan varyans analiz sonuçları

	Yaş	n	$\bar{X}$	s.s	ANOVA TESTİ						Farklılaşan Gruplar
					Var. Kay.	Kar. Top.	sd	Kar. Ort.	F.	p	
Genel Bilgiler	20-25 yaş (a)	58	3,56	0,50	G.arası G.ıç Toplam	9,00 47,997 56,997	4 281 285	2,250	13,173	0,000*	a-d, a-e, b-e, c-e
	26-30 yaş (b)	65	3,37	0,38							
	31-35 yaş (c)	67	3,37	0,45							
	36-40 yaş (d)	36	3,16	0,32							
	41 yaş ve üzeri (e)	60	3,04	0,34							
	Toplam	286	3,31	0,44							
Fiziksel İstismar	20-25 yaş (a)	58	3,28	0,41	G.arası G.ıç Toplam	15,085 37,332 52,417	4 281 285	3,771	28,387	0,000*	a-d, b-c, b-d, c-d, c-e, d-e
	26-30 yaş (b)	65	3,13	0,32							
	31-35 yaş (c)	67	3,44	0,40							
	36-40 yaş (d)	36	2,66	0,20							
	41 yaş ve üzeri (e)	60	3,23	0,37							
	Toplam	286	3,19	0,42							
Duygusal İstismar	20-25 yaş (a)	58	3,92	0,25	G.arası G.ıç Toplam	5,936 26,853 32,789	4 281 285	1,484	15,530	0,000*	a-d, a-e, b-d, b-e, c-d
	26-30 yaş (b)	65	3,97	0,19							
	31-35 yaş (c)	67	4,01	0,31							
	36-40 yaş (d)	36	3,67	0,20							
	41 yaş ve üzeri (e)	60	3,67	0,46							
	Toplam	286	3,87	0,33							
Cinsel İstismar	20-25 yaş (a)	58	4,03	0,66	G.arası G.ıç Toplam	3,728 51,289 55,017	4 281 285	0,932	5,106	0,001*	a-d, a-e
	26-30 yaş (b)	65	3,86	0,37							
	31-35 yaş (c)	67	3,86	0,30							
	36-40 yaş (d)	36	3,69	0,34							
	41 yaş ve üzeri (e)	60	3,72	0,33							
	Toplam	286	3,84	0,43							
İhmal	20-25 yaş (a)	58	4,15	0,53	G.arası G.ıç Toplam	24,956 65,507 90,463	4 281 285	6,239	26,763	0,000*	a-b, a-c, a-d, a-e, b-d,
	26-30 yaş (b)	65	3,64	0,35							
	31-35 yaş (c)	67	3,42	0,52							
	36-40 yaş (d)	36	3,25	0,25							
	41 yaş ve üzeri (e)	60	3,50	0,58							
	Toplam	286	3,62	0,56							

Tablo 10’deki bulgulara göre, katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği “genel bilgiler” alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür [$F(4-281) = 13,173$; $p < .05$]. LSD testi sonucunda anlamlı farklılığın, yaşı 20-25 aralığında olan ebeveynler ile 36-40 yaş arası

olanlar arasında 20-25 yaş aralığındaki ebeveynler lehine; yaşı 20-25 aralığında olan ebeveynler ile 41 yaş ve üzeri olanlar arasında 20-25 yaş aralığındaki ebeveynler lehine; yaşı 26-30 aralığında olan ebeveynler ile 41 yaş ve üzeri olanlar arasında 26-30 yaş aralığındaki ebeveynler lehine ve yaşı 31-35 aralığında olan ebeveynler ile 41 yaş ve üzeri olanlar arasında 31-35 yaş aralığındaki ebeveynler lehine olduğu görülmüştür.

Tablo 10'daki bulgulara göre, katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği "fiziksel istismar" alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür [$F(4-281) = 28,387$; $p < .05$]. LSD testi sonucunda anlamlı farklılığın, yaşı 20-25 aralığında olan ebeveynler ile 36-40 yaş arası olanlar arasında 20-25 yaş aralığındaki ebeveynler lehine; yaşı 26-30 aralığında olan ebeveynler ile 31-35 yaş arası olanlar arasında 31-35 yaş aralığındaki ebeveynler lehine; yaşı 26-30 aralığında olan ebeveynler ile 36-40 yaş arasında 26-30 yaş aralığındaki ebeveynler lehine; yaşı 31-35 aralığında olan ebeveynler ile 36-40 yaş arasında 31-35 yaş aralığındaki ebeveynler lehine; yaşı 31-35 aralığında olan ebeveynler ile 41 yaş ve üzeri olanlar arasında 31-35 yaş grubundaki ebeveynler lehine ve yaşı 36-40 aralığında olan ebeveynler ile 41 yaş ve üzeri olanlar arasında 41 yaş ve üzerindeki ebeveynler lehine olduğu görülmüştür.

Tablo 10'daki bulgulara göre, katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği "duygusal istismar" alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür [$F(4-281) = 15,530$; $p < .05$]. LSD testi sonucunda anlamlı farklılığın, yaşı 20-25 aralığında olan ebeveynler ile 36-40 yaş arası olanlar arasında 20-25 yaş aralığındaki ebeveynler lehine; yaşı 20-25 aralığında olan ebeveynler ile 41 yaş ve üzeri yaş grubunda olanlar arasında 20-25 yaş aralığındaki ebeveynler lehine; yaşı 26-30 aralığında olan ebeveynler ile 36-40 yaş arası olanlar arasında 26-30 yaş aralığındaki ebeveynler lehine; yaşı 26-30 aralığında olan ebeveynler ile 41 yaş ve üzeri yaş grubunda olanlar arasında 26-30 yaş aralığındaki ebeveynler lehine; yaşı 31-35 aralığında olan ebeveynler ile 36-40 yaş arası olanlar arasında 31-35 yaş aralığındaki ebeveynler lehine olduğu görülmüştür.

Tablo 10'daki bulgulara göre, katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği "cinsel istismar" alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür [$F(4-281) = 5,106$; $p < .05$]. LSD testi sonucunda

anlamli farklilikim, yasi 20-25 araliginda olan ebeveynler ile 36-40 yas arasi olanlar arasinda 20-25 yas araligindaki ebeveynler lehine; yasi 20-25 araliginda olan ebeveynler ile 41 yas ve uzeri yas grubunda olanlar arasinda 20-25 yas araligindaki ebeveynler lehine olduğu g€r€lm€st€r.

Tablo 10'daki bulgulara g€re, katilimci ebeveynlerin c€ocuk ihmal ve istismar ˆlceđi "ihmal" alt boyutuna ilişkin g€r€şleri arasinda yas değişkenine g€re anlamli d€zeyde farklilik g€r€lm€st€r [$F(4-281) = 26,763; p < .05$]. LSD testi sonucunda anlamli farklilikim, yasi 20-25 araliginda olan ebeveynler ile 26-30 yas arasi olanlar arasinda 20-25 yas araligindaki ebeveynler lehine; yasi 20-25 araliginda olan ebeveynler ile 31-35 yas arasi olanlar arasinda 20-25 yas araligindaki ebeveynler lehine; yasi 20-25 araliginda olan ebeveynler ile 36-40 yas arasi olanlar arasinda 20-25 yas araligindaki ebeveynler lehine; yasi 20-25 araliginda olan ebeveynler ile 41 yas ve uzeri yas grubunda olanlar arasinda 20-25 yas araligindaki ebeveynler lehine olduğu g€r€lm€st€r.

3.3.3. Eğitim Durumu Değişkenine G€re Ebeveynlerin C€ocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık D€zeyleri

Bu c€alışmada, zihinsel yetersizliğe sahip c€ocukları olan ebeveynlerin eğitim durumlarına g€re c€ocuk ihmal ve istismarı konusundaki bilin c€ d€zeyleri incelenmiştir. Ebeveynlerin eğitim d€zeyleri ile ihmal ve istismar farkındalık d€zeyleri arasinda anlamli bir fark olup olmadığını test etmek i c€in ANOVA testi yapılmıştır. ANOVA testi sonu c€ları Tablo 11'de g€sterilmiştir.

Tablo 11. Eğitim düzeyi değişkenine göre ebeveynlerin ihmal ve istismar farkındalık ölçeği alt boyutlarına ilişkin yapılan varyans analiz sonuçları

	Eğitim Durumu	n	$\bar{X}$	s.s	ANOVA TESTİ					Farklılaşan Gruplar	
					Var. Kay.	Kar. Top.	sd	Kar. Ort.	F.		p
Genel Bilgiler	Okur-yazar (a)	10	3,27	0,50	G.arası	5,366	5	1,073	5,820	0,000*	b-d, b-e, c-d
	İlkokul (b)	43	3,09	0,32	G.İç	51,632	280				
	Ortaokul (c)	21	3,06	0,30	Toplam	56,997	285				
	Lise (d)	87	3,44	0,46							
	Üniversite (e)	112	3,34	0,45							
	Lisansüstü (f)	13	3,44	0,39							
	Toplam	286	3,31	0,44							
Fiziksel İstismar	Okur-yazar (a)	10	2,67	0,42	G.arası	7,430	5	1,486	9,249	0,000*	a-b, a-d, a-e, c-d, c-f
	İlkokul (b)	43	3,16	0,51	G.İç	44,987	280				
	Ortaokul (c)	21	2,99	0,34	Toplam	52,417	285				
	Lise (d)	87	3,35	0,33							
	Üniversite (e)	112	3,21	0,42							
	Lisansüstü (f)	13	2,85	0,10							
	Toplam	286	3,19	0,42							
Duyusal İstismar	Okur-yazar (a)	10	3,88	0,10	G.arası	8,910	5	1,782	20,897	0,000*	a-c, b-e, b-f, c-d, c-e, c-f, d-e
	İlkokul (b)	43	3,64	0,26	G.İç	23,879	280				
	Ortaokul (c)	21	3,50	0,41	Toplam	32,789	285				
	Lise (d)	87	3,82	0,33							
	Üniversite (e)	112	4,03	0,25							
	Lisansüstü (f)	13	4,07	0,69							
	Toplam	286	3,87	0,33							
Cinsel İstismar	Okur-yazar (a)	10	3,56	0,28	G.arası	8,880	5	1,776	10,779	0,000*	b-d, b-e,
	İlkokul (b)	43	3,51	0,35	G.İç	46,136	280				
	Ortaokul (c)	21	3,66	0,31	Toplam	55,017	285				
	Lise (d)	87	3,99	0,54							
	Üniversite (e)	112	3,92	0,31							
	Lisansüstü (f)	13	3,84	0,38							
	Toplam	286	3,84	0,43							
İhmal	Okur-yazar (a)	10	3,30	0,25	G.arası	15,498	5	3,100	11,577	0,000*	a-d, b-d, c-d, c-e, d-e
	İlkokul (b)	43	3,33	0,47	G.İç	74,965	280				
	Ortaokul (c)	21	3,17	0,62	Toplam	90,463	285				
	Lise (d)	87	3,90	0,61							
	Üniversite (e)	112	3,62	0,45							
	Lisansüstü (f)	13	3,59	0,34							
	Toplam	286	3,62	0,56							

Tablo 11’deki bulgulara göre, katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği “genel bilgiler” alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür [$F(5-280) = 5,820$; $p < .05$]. LSD testi sonucunda anlamlı farklılığın, ilkokul mezunu ebeveynler ile lise mezunu ebeveynler arasında lise mezunu ebeveynler lehine; ilkokul mezunu ebeveynler ile üniversite mezunu ebeveynler arasında üniversite mezunu ebeveynler lehine; ortaokul

mezunu ebeveynler ile lise mezunu ebeveynler arasında lise mezunu ebeveynler lehine olduğu görülmüştür.

Tablo 11'deki bulgulara göre, katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği "fiziksel istismar" alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür [$F(5-280) = 9,249$; $p < .05$]. LSD testi sonucunda anlamlı farklılığın, okur-yazar olan ebeveynler ile ilkokul mezunu ebeveynler arasında ilkokul mezunu ebeveynler lehine; okur-yazar olan ebeveynler ile lise mezunu ebeveynler arasında lise mezunu ebeveynler lehine; okur-yazar olan ebeveynler ile üniversite mezunu ebeveynler arasında üniversite mezunu ebeveynler lehine; ortaokul mezunu ebeveynler ile lise mezunu ebeveynler arasında lise mezunu ebeveynler lehine; ortaokul mezunu ebeveynler ile lisansüstü mezunu ebeveynler arasında ortaokul mezunu ebeveynler lehine olduğu görülmüştür.

Tablo 11'deki bulgulara göre, katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği "duygusal istismar" alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür [$F(5-280) = 20,897$; $p < .05$]. LSD testi sonucunda anlamlı farklılığın, okur-yazar olan ebeveynler ile ortaokul mezunu ebeveynler arasında okur-yazar olan ebeveynler lehine; ilkokul mezunu ebeveynler ile üniversite mezunu ebeveynler arasında üniversite mezunu ebeveynler lehine; ilkokul mezunu ebeveynler ile lisansüstü mezunu ebeveynler arasında lisansüstü mezunu ebeveynler lehine; ortaokul mezunu ebeveynler ile lise mezunu ebeveynler arasında lise mezunu ebeveynler lehine; ortaokul mezunu ebeveynler ile üniversite mezunu ebeveynler arasında üniversite mezunu ebeveynler lehine; ortaokul mezunu ebeveynler ile lisansüstü mezunu ebeveynler arasında lisansüstü mezunu ebeveynler lehine; lise mezunu ebeveynler ile üniversite mezunu ebeveynler arasında üniversite mezunu ebeveynler lehine olduğu görülmüştür.

Tablo 11'deki bulgulara göre, katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği "cinsel istismar" alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür [$F(5-280) = 10,779$; $p < .05$]. LSD testi sonucunda anlamlı farklılığın, ilkokul mezunu ebeveynler ile lise mezunu ebeveynler arasında lise mezunu ebeveynler lehine ve ilkokul mezunu ebeveynler ile üniversite mezunu ebeveynler arasında üniversite mezunu ebeveynler lehine olduğu görülmüştür.

Tablo 11'deki bulgulara göre, katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği "ihmal" alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür [$F(5-280) = 11,577$; $p < .05$]. LSD testi sonucunda anlamlı farklılığın, okur-yazar olan ebeveynler ile lise mezunu ebeveynler arasında lise mezunu ebeveynler lehine; ilkokul mezunu ebeveynler ile lise mezunu ebeveynler arasında lise mezunu ebeveynler lehine; ortaokul mezunu ebeveynler ile lise mezunu ebeveynler arasında lise mezunu ebeveynler lehine; ortaokul mezunu ebeveynler ile üniversite mezunu ebeveynler arasında üniversite mezunu ebeveynler lehine; lise mezunu ebeveynler ile üniversite mezunu ebeveynler arasında lise mezunu ebeveynler lehine olduğu görülmüştür.

3.3.4. Aile Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Düzeyleri

Bu çalışmada, zihinsel yetersizliğe sahip çocukları olan ebeveynlerin aile gelir düzeylerine göre çocuk ihmal ve istismarı konusundaki bilinç düzeyleri incelenmiştir. Ebeveynlerin aile gelir düzeyleri ile ihmal ve istismar farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için ANOVA testi yapılmıştır. ANOVA testi sonuçları Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12. Aile gelir düzeyi değişkenine göre ebeveynlerin ihmal ve istismar farkındalık ölçeği alt boyutlarına ilişkin yapılan varyans analiz sonuçları

	Aile Gelir Düzeyi (TL)	n	$\bar{X}$	s.s	ANOVA TESTİ						Farklılaşan Gruplar
					Var. Kay.	Kar. Top.	sd	Kar. Ort.	F.	p	
Genel Bilgiler	0-5000 (a)	28	3,51	0,42	G.arası	6,655	3	2,218	12,536	0,000*	a-b, b-,c b-d, c-d
	5001-10000 (b)	60	3,08	0,43	G.içi	49,370	281				
	10001-15000 (c)	70	3,49	0,46	Toplam	56,025	285				
	15001 TL ve üzeri (d)	128	3,29	0,38							
	TOPLAM	286	3,32	0,44							
Fiziksel İstismar	0-5000 (a)	28	3,10	0,57	G.arası	5,113	3	1,704	10,053	0,000*	a-c, b-d, c-d
	5001-10000 (b)	60	3,28	0,46	G.içi	47,300	281				
	10001-15000 (c)	70	3,38	0,38	Toplam	52,413	285				
	15001 TL ve üzeri (d)	128	3,07	0,35							
	TOPLAM	286	3,20	0,43							
Duyusal İstismar	0-5000 (a)	28	3,84	0,17	G.arası	3,448	3	1,149	10,952	0,000*	b-d, c-d
	5001-10000 (b)	60	3,96	0,24	G.içi	29,282	281				
	10001-15000 (c)	70	4,01	0,30	Toplam	32,731	285				
	15001 TL ve üzeri (d)	128	3,76	0,38							
	TOPLAM	286	3,87	0,34							
Cinsel İstismar	0-5000 (a)	28	3,92	0,56	G.arası	0,716	3	0,239	1,227	0,300	
	5001-10000 (b)	60	3,78	0,39	G.içi	54,277	281				
	10001-15000 (c)	70	3,79	0,54	Toplam	54,993	285				
	15001 TL ve üzeri (d)	128	3,88	0,36							
	TOPLAM	286	3,84	0,44							
İhmal	0-5000 (a)	28	3,91	0,50	G.arası	4,612	3	1,537	5,020	0,002*	a-d
	5001-10000 (b)	60	3,67	0,61	G.içi	85,435	281				
	10001-15000 (c)	70	3,67	0,64	Toplam	90,047	285				
	15001 TL ve üzeri (d)	128	3,50	0,47							
	TOPLAM	286	3,62	0,56							

Tablo 12’deki bulgulara göre, katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği “genel bilgiler” alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında aile gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür [$F(3-281) = 12,536$; $p < .05$]. LSD testi sonucunda anlamlı farklılığın, aile geliri 0-5000 TL olan ebeveynler ile aile geliri 5001-10000 TL olan ebeveynler arasında aile geliri 0-5000 TL olan ebeveynler lehine; aile geliri 5001-10000 TL olan ebeveynler ile aile geliri 10001-15000 TL olan ebeveynler arasında aile geliri 10001-15000 TL olan ebeveynler lehine; aile geliri 5001-10000 TL olan ebeveynler ile aile geliri 15001 TL ve üzeri olan ebeveynler arasında aile geliri 15001 TL ve üzeri olan ebeveynler lehine; aile geliri 10001-15000

TL olan ebeveynler ile aile geliri 15001 TL ve üzeri olan ebeveynler arasında aile geliri 10001-15000 TL ve üzeri olan ebeveynler lehine olduğu görülmüştür.

Tablo 12'deki bulgulara göre, katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği "fiziksel istismar" alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında aile gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür [$F(3-281) = 10,053$; $p < .05$]. LSD testi sonucunda anlamlı farklılığın, aile geliri 0-5000 TL olan ebeveynler ile aile geliri 10001-15000 TL olan ebeveynler arasında aile geliri 10001-15000 TL olan ebeveynler lehine; aile geliri 5001-10000 TL olan ebeveynler ile aile geliri 15001 TL ve üzeri olan ebeveynler arasında aile geliri 5001-10000 TL olan ebeveynler lehine; aile geliri 10001-15000 TL olan ebeveynler ile aile geliri 15001 TL ve üzeri olan ebeveynler arasında aile geliri 10001-15000 TL olan ebeveynler lehine olduğu görülmüştür.

Tablo 12'deki bulgulara göre, katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği "duygusal istismar" alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında aile gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür [$F(3-281) = 10,952$; $p < .05$]. LSD testi sonucunda anlamlı farklılığın, aile geliri 5001-10000 TL olan ebeveynler ile aile geliri 10001-15000 TL olan ebeveynler arasında aile geliri 10001-15000 TL olan ebeveynler lehine; aile geliri 10001-15000 TL olan ebeveynler ile aile geliri 15001 TL ve üzeri olan ebeveynler arasında aile geliri 10001-15000 TL olan ebeveynler lehine olduğu görülmüştür.

Tablo 12'deki bulgulara göre katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği "cinsel istismar" alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında aile gelir düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık görülmemiştir [$F(3-281) = 1,227$; $p > .05$]. Grupların aritmetik ortalamaları incelendiğinde en yüksek aritmetik ortalama puanının 0-5000 TL ($\bar{x} = 3,92$), en düşük aritmetik ortalama puanının ise 5001-10000 TL ($\bar{x} = 3,78$) gelire sahip olan ebeveynlere ait oldukları görülmektedir. Araştırma bulgusuna göre ölçeğin "cinsel istismar" alt boyutuna tüm gelir grubunda yer alan ebeveynlerin "Katılıyorum" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir.

Tablo 12'deki bulgulara göre, katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği "ihmal" alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında aile gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür [$F(3-281) = 5,020$; $p < .05$]. LSD testi sonucunda anlamlı farklılığın, aile geliri 0-5000 TL olan ebeveynler ile aile geliri

15001 TL ve üzeri olan ebeveynler arasında aile geliri 0-5000 TL olan ebeveynler lehine olduğu görülmüştür.

3.3.5. İş Durumu Değişkenine Göre Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Düzeyleri

Bu çalışmada, zihinsel yetersizliğe sahip çocukları olan ebeveynlerin iş durumlarına göre çocuk ihmal ve istismarı konusundaki bilinç düzeyleri incelenmiştir. Ebeveynlerin iş durumları ile ihmal ve istismar farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için ANOVA testi yapılmıştır. ANOVA testi sonuçları Tablo 13’de gösterilmiştir.

Tablo 13. İş durumu değişkenine göre ebeveynlerin ihmal ve istismar farkındalık ölçeği alt boyutlarına ilişkin yapılan varyans analiz sonuçları

	İş Durumu	n	$\bar{X}$	s.s	ANOVA TESTİ						Farklaşan Gruplar
					Var. Kay.	Kar. Top.	sd	Kar. Ort.	F.	p	
Genel Bilgiler	Çalışıyorum (a)	190	3,28	0,43	G.arası	0,585	2	0,292	1,467	0,232	
	Çalışmıyorum (b)	75	3,39	0,47	G.içi	56,412	283				
	Emekliyim (c)	21	3,31	0,44	Toplam	56,997	285				
	TOPLAM	286	3,31	0,44							
Fiziksel İstismar	Çalışıyorum (a)	190	3,19	0,43	G.arası	0,137	2	0,068	0,370	0,691	
	Çalışmıyorum (b)	75	3,23	0,43	G.içi	52,280	283				
	Emekliyim (c)	21	3,14	0,32	Toplam	52,417	285				
	TOPLAM	286	3,19	0,42							
Duygusal İstismar	Çalışıyorum (a)	190	3,89	0,36	G.arası	0,856	2	0,428	3,792	0,024*	a-c
	Çalışmıyorum (b)	75	3,86	0,26	G.içi	31,933	283				
	Emekliyim (c)	21	3,68	0,0	Toplam	32,789	285				
	TOPLAM	286	3,87	0,33							
Cinsel İstismar	Çalışıyorum (a)	190	3,84	0,44	G.arası	0,125	2	0,063	0,323	0,724	
	Çalışmıyorum (b)	75	3,87	0,45	G.içi	54,891	283				
	Emekliyim (c)	21	3,78	0,36	Toplam	55,017	285				
	TOPLAM	286	3,84	0,43							
İhmal	Çalışıyorum (a)	190	3,60	0,50	G.arası	0,613	2	0,306	0,965	0,382	
	Çalışmıyorum (b)	75	3,68	0,68	G.içi	89,850	283				
	Emekliyim (c)	21	3,51	0,57	Toplam	90,463	285				
	TOPLAM	286	3,62	0,56							

Tablo 13’deki bulgulara göre katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği “genel bilgiler” alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında iş durumu değişkenine

göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık görülmemiştir [$F(2-285) = 1,467$; $p > .05$]. Grupların aritmetik ortalamaları incelendiğinde en yüksek aritmetik ortalama puanının çalışmayan ($\bar{x} = 3,39$), en düşük aritmetik ortalama puanının ise çalışan $\bar{x} = 3,28$) ebeveynlere ait oldukları görülmektedir. Araştırma bulgusuna göre ölçeğin “genel bilgiler” alt boyutuna tüm çalışma grubunda yer alan ebeveynlerin “Kararsızım” düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir.

Tablo 13’deki bulgulara göre katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği “fiziksel istismar” alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında iş durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık görülmemiştir [$F(2-285) = 0,370$; $p > .05$]. Grupların aritmetik ortalamaları incelendiğinde en yüksek aritmetik ortalama puanının çalışmayan ($\bar{x} = 3,23$), en düşük aritmetik ortalama puanının ise emekli $\bar{x} = 3,14$) ebeveynlere ait oldukları görülmektedir. Araştırma bulgusuna göre ölçeğin “fiziksel istismar” alt boyutuna tüm çalışma grubunda yer alan ebeveynlerin “Kararsızım” düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir.

Tablo 12’deki bulgulara göre, katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği “duygusal istismar” alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında çalışma durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür [$F(2-285) = 3,792$; $p < .05$]. LSD testi sonucunda anlamlı farklılığın çalışan ebeveynler ile aile emekli ebeveynler arasında çalışan ebeveynler lehine olduğu görülmüştür.

Tablo 13’deki bulgulara göre katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği “cinsel istismar” alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında iş durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık görülmemiştir [$F(2-285) = 0,323$; $p > .05$]. Grupların aritmetik ortalamaları incelendiğinde en yüksek aritmetik ortalama puanının çalışmayan ($\bar{x} = 3,87$), en düşük aritmetik ortalama puanının ise emekli $\bar{x} = 3,78$) ebeveynlere ait oldukları görülmektedir. Araştırma bulgusuna göre ölçeğin “cinsel istismar” alt boyutuna tüm çalışma grubunda yer alan ebeveynlerin “Katılıyorum” düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir.

Tablo 13’deki bulgulara göre katılımcı ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar ölçeği “ihmal” alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında iş durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık görülmemiştir [$F(2-285) = 0,965$; $p > .05$]. Grupların aritmetik ortalamaları incelendiğinde en yüksek aritmetik ortalama puanının çalışmayan ($\bar{x} = 3,68$), en düşük aritmetik ortalama puanının ise emekli ($\bar{x} = 3,51$)

ebeveynlere ait oldukları görülmektedir. Araştırma bulgusuna göre ölçeğin “ihmal” alt boyutuna tüm çalışma grubunda yer alan ebeveynlerin “Katılıyorum” düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir.

3.3.6. Çocukların Yetersizlik Düzeylerine Göre Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Düzeyleri

Araştırmada çocukların yetersizlik düzeyleri ile ebeveyn ihmal ve istismar farkındalıkları arasındaki ilişkiyi belirlemek için bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. Tablo 14’de çocukların retardasyon düzeyi değişkeni ile alt boyutlardaki farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkiyi gösteren t testi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 14. Çocukların yetersizlik düzeylerine göre ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeği alt boyutları puan ortalamalarına ilişkin yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları

Alt Boyut	İhmal ve istismar eğitimi alma	n	$\bar{X}$	ss	Levene Testi		sd	t	p
					F	p			
Genel Bilgiler	Hafif düzey	193	3,25	0,52	0,614	0,545	284	1,587	0,062
	Orta ve üzeri düzey	93	3,21	0,49					
Fiziksel İstismar	Hafif düzey	193	3,08	0,51	0,175	0,286	284	1,191	0,224
	Orta ve üzeri düzey	93	3,30	0,37					
Duygusal İstismar	Hafif düzey	193	3,64	0,68	2,164	0,092	284	-1,307	0,090
	Orta ve üzeri düzey	93	3,71	0,74					
Cinsel istismar	Hafif düzey	193	3,83	0,41	0,839	0,358	284	-1,087	0,251
	Orta ve üzeri düzey	93	3,79	0,56					
İhmal	Hafif düzey	193	3,57	0,79	1,284	0,617	284	1,697	0,059
	Orta ve üzeri düzey	93	3,72	0,82					

Tablo 15’de yer çocukların yetersizlik düzeyi değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar “t” testi sonucunda, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği “genel bilgiler” alt boyutuna [t(284)= 1,587; p>.05] ilişkin görüşleri çocukların yetersizlik düzeyleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermemiştir. Hafif düzeyde yetersiz çocukları olan ($\bar{X}= 3,16$) ebeveynler ve orta ve üzeri düzey yetersiz çocukları olan ($\bar{X}= 3,33$) ebeveynlerin genel bilgiler alt boyutuna ilişkin “Kararsızım” düzeyinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Tablo 15’de yer çocukların yetersizlik düzeyi değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar “t” testi sonucunda, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği “fiziksel istismar” alt boyutuna [$t(284)= 1,191; p>.05$] ilişkin görüşleri çocukların retardasyon düzeyleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermemiştir. Hafif düzeyde yetersiz çocukları olan ($\bar{X}= 3,08$) ebeveynler ve orta ve üzeri düzey yetersiz çocukları olan ($\bar{X}= 3,30$) ebeveynlerin fiziksel istismar alt boyutuna ilişkin “Kararsızım” düzeyinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Tablo 15’de yer çocukların yetersizlik düzeyi değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar “t” testi sonucunda, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği “duygusal istismar” alt boyutuna [$t(284)= -1,307; p>.05$] ilişkin görüşleri çocukların yetersizlik düzeyleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermemiştir. Hafif düzeyde yetersiz çocukları olan ($\bar{X}= 3,64$) ebeveynler ve orta ve üzeri düzey yetersiz çocukları olan ($\bar{X}= 3,71$) ebeveynlerin duygusal istismar alt boyutuna ilişkin “Kararsızım” düzeyinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Tablo 15’de yer çocukların yetersizlik düzeyi değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar “t” testi sonucunda, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği “cinsel istismar” alt boyutuna [$t(284)= -1,087; p>.05$] ilişkin görüşleri çocukların yetersizlik düzeyleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermemiştir. Hafif düzeyde yetersiz çocukları olan ($\bar{X}= 3,83$) ebeveynler ve orta ve üzeri düzey yetersiz çocukları olan ($\bar{X}= 3,79$) ebeveynlerin cinsel istismar alt boyutuna ilişkin “Kararsızım” düzeyinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Tablo 15’de yer çocukların yetersizlik düzeyi değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar “t” testi sonucunda, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği “ihmal” alt boyutuna [$t(284)= -1,087; p>.05$] ilişkin görüşleri çocukların retardasyon düzeyleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermemiştir. Hafif düzeyde yetersiz çocukları olan ($\bar{X}= 3,83$) ebeveynler ve orta ve üzeri düzey retarde çocukları olan ($\bar{X}= 3,79$) ebeveynlerin cinsel istismar alt boyutuna ilişkin “Katılıyorum” düzeyinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

3.3.7. İhmal ve İstismar Eğitimi Alma Durumlarına Göre Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Düzeyleri

Araştırmada ebeveynlerin ihmal ve istismara yönelik eğitim alma durumları ile ihmal ve istismar farkındalıkları arasındaki anlamlılık düzeyini belirlemek için bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. Tablo 15’de, ihmal ve istismar eğitimi alma değişkeni ile alt boyutlardaki farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkiyi gösteren t testi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 15. İhmal ve istismar eğitimi alma değişkenine göre ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarı farkındalık ölçeği alt boyutları puan ortalamalarına ilişkin yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları

Alt Boyut	İhmal ve istismar eğitimi alma	n	$\bar{X}$	ss	Levene Testi		sd	t	p
					F	p			
Genel Bilgiler	Evet	26	3,16	0,36	0,560	0,455	284	-1,875	0,062
	Hayır	260	3,33	0,45					
Fiziksel İstismar	Evet	26	2,96	0,46	0,048	0,826	284	-2,911	0,004*
	Hayır	260	3,22	0,41					
Duygusal İstismar	Evet	26	3,76	0,43	5,461	0,020	284	-1,703	0,090
	Hayır	260	3,88	0,32					
Cinsel istismar	Evet	26	3,69	0,35	0,389	0,533	284	-1,807	0,072
	Hayır	260	3,86	0,44					
İhmal	Evet	26	3,41	0,39	1,842	0,176	284	-1,976	0,049*
	Hayır	260	3,64	0,57					

Tablo 15’de yer alan ihmal ve istismar eğitimi alma değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar “t” testi sonucunda, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği “genel bilgiler” alt boyutuna [t(284)= -1,875; p>.05] ilişkin görüşleri ihmal ve istismar eğitimi alma değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermemiştir. Eğitim alan ($\bar{X}$ 3,16) ve eğitim almayan ($\bar{X}$ 3,33) ebeveynlerin genel bilgiler alt boyutuna ilişkin “Kararsızım” düzeyinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Tablo 15’de yer alan ihmal ve istismar eğitimi alma değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar “t” testi sonucunda, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeği “fiziksel istismar” alt boyutuna [t(284)= -2,911; p<.05] ilişkin görüşleri daha önce ihmal ve istismar eğitimi alma değişkenine göre istatistiksel olarak

anlamli düzeyde farklılaşmıştır. Hem ihmal ve istismar eğitimi alan ($\bar{X}= 2,96$) ebeveynler hem de eğitim almayan ($\bar{X}= 3,22$) ebeveynlerin “fiziksel istismar” alt boyutuna ilişkin “kararsızım” düzeyinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Tablo 15’de yer alan ihmal ve istismar eğitimi alma değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar “t” testi sonucunda, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği “duygusal istismar” alt boyutuna [$t(284)= -1,703; p>.05$] ilişkin görüşleri ihmal ve istismar eğitimi alma değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermemiştir. Eğitim alan ($\bar{X}= 3,76$) ve eğitim almayan ($\bar{X}= 3,88$) ebeveynlerin genel bilgiler alt boyutuna ilişkin “Katılıyorum” düzeyinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Tablo 15’de yer alan ihmal ve istismar eğitimi alma değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar “t” testi sonucunda, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği “cinsel istismar” alt boyutuna [$t(284)= -1,807; p>.05$] ilişkin görüşleri ihmal ve istismar eğitimi alma değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermemiştir. Eğitim alan ($\bar{X}= 3,69$) ve eğitim almayan ($\bar{X}= 3,86$) ebeveynlerin genel bilgiler alt boyutuna ilişkin “Katılıyorum” düzeyinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Tablo 15’de yer alan ihmal ve istismar eğitimi alma değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar “t” testi sonucunda, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeği “ihmal” alt boyutuna [$t(284)= -1,976; p<.05$] ilişkin görüşleri daha önce ihmal ve istismar eğitimi alma değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmıştır. Hem ihmal ve istismar eğitimi alan ($\bar{X}= 3,41$) ebeveynler hem de eğitim almayan ($\bar{X}= 3,64$) ebeveynlerin “ihmal” alt boyutuna ilişkin “kararsızım” a yakın olmakla birlikte “katılıyorum” düzeyinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, araştırma sorularına cevap vermek için belirlenen hipotezlerin bulgularla uygunluğu analiz edilmiştir. Ayrıca, araştırmanın yararları, kısıtlılıkları ve gelecek çalışmalara katkı sağlayabilecek öneriler ortaya konulmuştur.

Araştırmada ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali farkındalık ölçeği alt boyutları puan ortalamalarının orta düzeyde olduğu; duygusal istismar, cinsel istismar ve ihmal alt boyutlarına ilişkin farkındalık düzeylerinin genel bilgiler ve fiziksel istismar alt boyutlarına oranla daha yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu durum, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını, ancak bu konuda duyarlı olduklarını göstermektedir. Yüzügüldü (2021) ebeveyn tutumları ile çocuk istismarı ve ihmali farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında katılımcıların ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali farkındalık ölçeği alt boyutları puan ortalamalarının orta düzeyde olduğunu, fiziksel istismar ve cinsel istismar alt boyutlarının puan ortalamalarının diğer alt boyutlara oranla daha yüksek düzeyde olduğunu belirlemiştir. Kılıç (2020) çalışmasında ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali ilişkine ilişkin farkındalık düzeyleri ile çocuklarıyla olan ilişkileri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. 2-7 yaş arası çocuğu olan toplam 406 ebeveynin katılımıyla gerçekleştirilen araştırmada ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali farkındalık düzeylerinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Yücel (2021) ebeveynlerin aile içi çocuk ihmali ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerini araştırdığı çalışmada 4-6 yaş aralığında çocuğu bulunan 483 ebeveynin ihmal ve istismar farkındalık düzeyini ölçmüştür. Araştırma sonucunda ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarına ilişkin farkındalıklarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Büber ve Taylan (2023) çocuk ihmal ve istismarına ilişkin ebeveynlerin farkındalık düzeylerini araştırdıkları çalışmalarında ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin farkındalıklarının yüksek düzeyde olduğunu belirlemişlerdir. Bu bağlamda araştırmada ulaşılan bu bulgunun literatürde yer alan araştırmalarda ulaşılan bulgularla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı konusundaki farkındalık düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılık gösterdiği “genel bilgiler”, “fiziksel istismar”

ve “ihmal” alt boyutlarında erkek ebeveynlerin kadın ebeveynlere göre daha yüksek bir farkındalık düzeyine sahip olduğu, “duygusal istismar” ve “cinsel istismar” alt boyutlarında ise cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Ülkemizde, cinsiyet rolleri formülasyonunda öne çıkan dinamikler arasında geleneklerin, ataerkil yapıların ve erkeklik algısının etkisi belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Özellikle, toplumsal cinsiyet normları içerisinde yer alan sertlik ve saldırganlık gibi özelliklerin daha çok erkek bireylerle ilişkilendirildiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, toplumumuzdaki erkek egemen toplum yapısının araştırmada ulaşılan bu bulgunun ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Literatürde araştırmada ulaşılan bu bulguyla benzerlik gösteren ve farklılaşan bulgulara ulaşan çalışmaların varlığına rastlanmıştır. Gökçe ve Beyazit (2018) Kıbrıs'ta yaşayan 214 ebeveynin katılımıyla gerçekleştirdikleri araştırmalarında ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarı farkındalıklarının cinsiyetlerine bağlı olarak anlamlı düzeyde farklılaştığını; erkek ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarı farkındalık düzeylerinin kadın ebeveynlere oranla daha yüksek düzeyde olduğunu belirlemişlerdir. Bu bağlamda araştırmada ulaşılan bu bulgunun söz konusu çalışmada ulaşılan bulgularla benzerlik gösterdiği söylenebilir. Kılıç (2020) araştırmasında ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali farkındalık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığını tespit etmiştir. Yüzügüldü (2021) ve Koçak ve Büyükgönenç (2011) de ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarı farkındalık düzeylerinin cinsiyet değişkenine bağlı olarak farklılık gösterdiğini, kadın ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin erkek ebeveynlere oranla daha yüksek düzeyde olduğunu belirlemişlerdir. Bu bağlamda araştırmalarda ulaşılan bu bulguların bu çalışmada ulaşılan bulgularla farklılaştığını, bu farklılığın çalışma gruplarının çocuklarının farklı özelliklere sahip olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmada ebeveynlerin yaş gruplarına bağlı olarak çocuk ihmal ve istismarının alt boyutlarına ilişkin görüşlerinde belirgin farklılıklar olduğu; çocuk ihmal ve istismarı ölçeğinin "genel bilgiler", “fiziksel istismar” ve “cinsel istismar” alt boyutlarına ilişkin farklı yaş grupları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu, 20-25 yaş aralığındaki ebeveynlerin, özellikle 36-40 yaş arasındakilere ve 41 yaş ve üzeri yaş grubuna kıyasla daha yüksek bir farkındalık düzeyine sahip olduğu; "ihmal" alt boyutuna ilişkin 20-25 yaş aralığındaki ebeveynlerin, 26-30 yaş aralığındakilere, 31-35 yaş arasındakilere, 36-40 yaş arasındakilere ve 41 yaş ve üzeri yaş grubuna kıyasla

ihmal konusunda daha yüksek bir farkındalık düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda, genç ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalıklarının daha yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Yüzügüldü (2021) araştırmasında bireylerin ebeveynlerinin tutumlarını sürdürmelerine bağlı olarak ihmal ve istismar farkındalıklarının yaş değişkenine bağlı olarak anlamlı düzeye farklılaşmadığını ifade etmiştir. Benzer şekilde Akgün ve Çetin (2020) de araştırmalarında ebeveynlerin yaşları ile çocuk ihmal ve istismarı farkındalıkları arasında anlamlı düzeyde bir ilişkinin olmadığını belirlemişlerdir. Kılıç (2020) da araştırmasında ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismar farkındalıklarının yaşlarına bağlı olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermediğini belirlemiştir. Bu bağlamda araştırmada ulaşılan bu bulguların bu çalışmada ulaşılan bulguyla farklılık gösterdiği söylenebilir. Örneklem grubunun çocuklarının farklı özelliklere ve araştırmaların farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip bölgelerde yapılmalarının bu farklılığın ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmada katılımcı ebeveynler arasında aile gelir düzeyi değişkenine bağlı olarak çocuk ihmal ve istismarı konusundaki farkındalık düzeylerinde anlamlı farklılıklar olduğu; düşük gelir düzeyine sahip ailelerin, çocukların bakım ve korunmasına yönelik daha fazla hassasiyet gösterdikleri ve bu konuda daha bilinçli oldukları belirlenmiştir. Koçak ve Büyükgönenç (2011) araştırmalarında gelir düzeyi daha düşük olan ailelerin, diğer gelir düzeyindeki ailelere kıyasla, çocuk istismarı ve ihmeline yönelik farkındalıklarının özellikle belirli faktörlerle ilişkili olarak farklılık gösterdiğini; özellikle işsizlik, anne baba arasındaki şiddet gibi olgular ile planlı olmayan gebelik durumlarının, gelir düzeyi düşük olan ailelerde çocuk istismarı ve ihmeline yönelik etkilerinin daha yüksek bir oranda benimsenmesinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Bir başka deyişle gelir düzeyi düşük ailelerin yaşadığı zorluklar ve risk faktörleri nedeniyle, çocuk istismarı ve ihmalinin etkilerine karşı daha duyarlı hale geldiklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda araştırmada ulaşılan bu bulgunun söz konusu araştırmanın bulgularıyla paralellik gösterdiği söylenebilir. Literatürde yer alan araştırmaların birçoğunda ulaşılan bulgular araştırmada ulaşılan bu bulguyla farklılık göstermektedir (Ünal, 2017; Gökçe ve Beyazıt, 2018; Yücel, 2021). Araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuklarının zihinsel yetersizlik sahibi olmalarının bu farklılığın ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada iş durumunun çocuk ihmal ve istismarı farkındalık düzeylerini sınırlı bir şekilde etkilediği, ebeveynlerin çalışma durumları ile “genel bilgiler”, “fiziksel istismar”, “cinsel istismar” ve “ihmal” alt boyutları ile çalışma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılığın olmadığı ancak "duygusal istismar" alt boyutunda, çalışan ebeveynler ile emekli ebeveynler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın görüldüğü, çalışan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışan ebeveynlerin duygusal istismar konusunda daha yüksek farkındalığa sahip olmalarının, ebeveynlerin çocuklarıyla daha az zaman geçirmelerine bağlı olarak onlara karşı daha hassas ve dikkatli olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Emekli ebeveynlerin ise çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmelerine bağlı olarak duygusal istismarı normal bir davranış olarak görmelerinin veya fark edememelerinin bu bulgunun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Çalışan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalıklarının yüksek olduğu literatürde yer alan birçok araştırmada belirlenmiştir (Yücel, 2021; Yüzügüldü, 2021). Literatürde yer alan bazı araştırmalarda ebeveynlerin çalışma durumları ile çocuk ihmal ve istismarı farkındalık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişkinin bulunmadığı belirlenmiştir (Kök ve Ünal, 2018; Kizuki, 2018; Kılıç, 2020).

Araştırmada ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı konusunda daha önce eğitim almalarının, farkındalık düzeyleri üzerinde yalnızca sınırlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı ölçeği “genel bilgiler”, “fiziksel istismar”, “cinsel istismar” ve “ihmal” alt boyutları puanlarının daha önce çocuk ihmal ve istismarı eğitimi alma durumlarına bağlı olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı; ebeveynlerin “duygusal istismar” alt boyutu puanlarının daha önce çocuk ihmal ve istismarı eğitimi alma durumlarına bağlı olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Katılımcıların büyük bir bölümünün daha önce çocuk ihmal ve istismarı konusunda eğitim almamalarının ve verilen eğitimlerin herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulmamasına bağlı olarak eğitimlerin amacına ulaşmamasının araştırmada ulaşılan bu bulgunun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Araştırmada ulaşılan bu bulgu literatürde yer alan araştırmalarda ulaşılan bulgularla benzerlik göstermektedir (Yücel, 2021; Kılıç, 2020; Ünal, 2017; Koçak ve Büyükgönenç, 2011).

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu bulunan ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarına yönelik farkındalık düzeyinin ebeveyn-çocuk ilişkisine etkisini belirlemek amacıyla yapılan araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmanın sonuçları, ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali farkındalık düzeylerinin orta seviyede olduğunu, ancak duygusal istismar, cinsel istismar ve ihmal konularında daha yüksek bir bilince sahip olduklarını göstermiştir. Bu sonuçlar, ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili genel bilgilerinin yetersiz olduğunu, ancak toplumda daha sık karşılaşılan veya daha çok vurgulanan duygusal istismar, cinsel istismar ve ihmal vakalarına karşı daha duyarlı olduklarını ortaya koymaktadır. Erkek ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda daha fazla bilgi sahibi olmaları ve bu konuda daha fazla endişe duymalarının ve sosyal çevre, çalışma yaşamı vb. gibi alanlarda bu tür uyarıcılara daha fazla maruz kalmalarının araştırmada ulaşılan bu sonuç üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Ancak, duygusal istismar ve cinsel istismar konularında ise cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu durum, duygusal istismar ve cinsel istismar konusundaki farkındalık düzeylerinin hala yetersiz olduğunu göstermektedir.

Yaş değişkenine göre, 20-25 yaş aralığındaki ebeveynlerin diğer yaş gruplarına kıyasla çocuk istismarı ve ihmali konusunda daha yüksek bir farkındalık düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. 20-25 yaş aralığındaki ebeveynlerin, çocuk istismarı ve ihmali hakkında daha fazla bilgi edinme ve bu konuda daha fazla eğitim alma fırsatına sahip olmalarının araştırmada ulaşılan bu sonuç üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, bu yaş grubundaki ebeveynlerin, daha yeni çocuk sahibi olmalarının, çocuk istismarı ve ihmalinin potansiyel tehlikeleri konusunda daha duyarlı olmasında etkili olduğu söylenebilir.

Gelir değişkenine göre, düşük gelir düzeyine sahip ailelerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda daha yüksek bir farkındalık düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. Düşük gelir düzeyine sahip ailelerin, çocuk istismarı ve ihmali konusunda daha fazla bilgi edinme ve bu konuda daha fazla eğitim alma fırsatına sahip olmalarının ve bu ailelerin, daha fazla stres ve zorlukla karşı karşıya oldukları için,

çocuk istismarı ve ihmalinin potansiyel tehlikeleri konusunda daha duyarlı olmalarının araştırmada ulaşılan bu sonuç üzerinde etkili olduğu düşünölmektedir.

İş durumu değişkenine göre, çalışan ebeveynlerin emekli ebeveynlere göre duygusal istismar konusunda daha yüksek bir farkındalık düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Bu sonuç, çalışan ebeveynlerin, duygusal istismar konusunda daha fazla bilgi edinme ve bu konuda daha fazla eğitim alma fırsatına sahip olmaları ile açıklanabilir. Ayrıca, çalışan ebeveynler, emekli ebeveynlere göre daha fazla sosyal etkileşime sahip oldukları için, duygusal istismarın potansiyel tehlikeleri konusunda daha duyarlı olabilirler.

Çocukların yetersizlik düzeylerine göre, hafif ile orta ve üzeri düzey retarde çocukları olan ebeveynlerin farkındalık düzeyleri karşılaştırıldığında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu durumda farklı yetersizlik düzeylerine sahip çocukları olan ebeveynlerin farkındalık düzeylerinde farklılık olmadığı sonucuna varılmıştır.

Araştırmada son olarak, ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda daha önce eğitim almalarının farkındalık düzeyleri üzerinde yalnızca sınırlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar, ebeveynlere verilen eğitimlerin yeterli, etkili veya kalıcı olmadığını veya ebeveynlerin bu eğitimleri dikkate almadıklarını göstermektedir. Bu sonuca göre ayrıca ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali konusundaki farkındalık düzeylerini artırmaya yönelik çalışmaların, yalnızca eğitime odaklanmalarının yeterli olmadığı, aynı zamanda ebeveynlerin sosyoekonomik durumu, kültürel geçmişi ve yaşam deneyimleri gibi faktörlerin de dikkate alınmasının gerekli olduğu söylenebilir.

Araştırmanın bulgularına dayanarak, aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- Araştırmada ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali konusundaki farkındalık düzeylerini artırmak amacıyla sadece eğitime odaklanmanın yeterli olmadığı belirlenmiştir. Bu bağlamda duygusal istismar, cinsel istismar ve ihmal konularını içeren ve gerçek hayattan örneklerle desteklenen daha etkili ve kapsamlı eğitim programları geliştirilmesinin, ebeveynlere çocuk istismarı ve ihmali hakkında daha fazla bilgi kazandırılmasında ve farkındalık düzeylerinin artırılmasında etkili olacağı söylenebilir.
- Ebeveynlere yönelik eğitim programlarının etkililiği ve kalıcılığı takip edilmeli ve değerlendirilmesinin, eğitim programlarına katılan ebeveynlerin

çocuk istismarı ve ihmali farkındalık düzeyleri öncesi ve sonrası karşılaştırılmasının ve uzun vadeli etkilerinin izlenmesinin ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin artmasında etkili olacağı söylenebilir.

- Düşük gelir düzeyine sahip ailelerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda bu ailelere yönelik özel destek programları oluşturulmasının ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin artırılmasında etkili olacağı söylenebilir. Bu programlar, ekonomik zorluklarla başa çıkmayı desteklerken aynı zamanda ebeveynlerin eğitim ve farkındalık artırma fırsatlarına erişimini sağlamalıdır.
- Araştırmada 20-25 yaş aralığındaki ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda daha yüksek farkındalık düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu nedenle, farklı yaş gruplarına özel eğitim materyalleri ve etkinlikleri geliştirilmesinin, tüm yaş gruplarının ihtiyaçlarına uygun şekilde farkındalık düzeyinin artırılmasında etkili olacağı düşünülmektedir.
- Araştırmada çalışan ebeveynlerin duygusal istismar konusunda daha yüksek farkındalığa sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda iş yerlerinde ve kamu kurumlarında çocuk istismarı ve ihmali konusunda farkındalık artırıcı etkinliklerin düzenlenmesinin farkındalık düzeylerinin artırılmasında etkili olacağı söylenebilir.
- Ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali konusundaki farkındalık düzeylerini artırmak için kültürel ve sosyal farkındalık artırıcı kampanyalar düzenlenmesinin etkili olabileceği düşünülmektedir. Medya araçları, seminerler, paneller ve etkinlikler gibi platformlar kullanılarak, duygusal istismar, cinsel istismar ve ihmal gibi konuların toplumun gündemine taşınması sağlanabilir.
- Ebeveynlere, çocuk istismarı ve ihmali konusunda duygusal destek sunan psikososyal hizmetlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu hizmetler, ebeveynlerin bu zorlu konularla başa çıkmasına yardımcı olabilirken aynı zamanda farkındalığı artırmaya yönelik danışmanlık sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Avcı, A., ve İçme, F. (2013). Çocuk istismarı ve ihmali. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014). *Aile Eğitim Rehberi: Zihinsel Engelli Çocuklar*, Grafer Tasarım Baskı Ambalaj, Ankara.
- Akçe, İ. ve Doğan, H. (2020). Cinsel istismara maruz kalmış çocuklar üzerine bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(1), 12-20.
- Akçin, F. N. (2019). Zihinsel yetersizliği olan çocuklar için hibrit okuma-yazma öğretim yöntemi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(1), 177-208.
- Akgün, R. ve Çetin, H. (2020). 4-6 yaş arası çocuğu olan ebeveyn tutumlarının ve istismar farkındalıklarının belirlenmesi üzerine bir çalışma. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (5), 42-61.
- Aktay, M. (2020). İstismar ve ihmalin çocuk üzerindeki etkileri ve tedavisi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1(2), 169-184.
- Alpaslan, A.H. (2014). Çocukluk döneminde cinsel istismar. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 15(2), 194-201.
- Altıparmak, S., Yıldırım G., Yardımcı F., ve Ergin, D. (2013). Annelerden alınan bilgilerle çocuk istismarı ve etkileyen etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14(4), 354-361.
- Arıciöğlü, A. ve Gültekin, F. (2007). Zihinsel engelli çocuk annelerinin sosyal destek ve gelecek algıları: Psikolojik danışmanların rolleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 1-26.
- Artar, T.M., Cavkaytar, A. (2020). Hafif düzeyde zihin yetersizliğine tarihsel bir bakış: klinik yaklaşımdan çok boyutlu yaklaşıma geçiş. *AJESI - Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 10(1), 629-653.
- Asil, H. ve Özdemir, Ç. (2020). *Çocuk İstismarına Kapsamlı Bir Bakış: Durum Analizi ve Uygun Stratejilerin Modellenmesi*. Prochild Projesi, Kayseri.
- Atayurt Fenge, Z.Z., Subaşıoğlu, F. (2020). Dünyada ve Türkiye'de zihinsel ve ruhsal engellilik: zaman çizelgesi. *DTCF Dergisi*, 60(1), 355-389.
- Ayvaz, M. ve Aksoy, C. M. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: ortopedik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35(1), 27-33.
- Bağçeli Kahraman, P., Doğan, B. ve Şimşek, M. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk ihmal ve istismarı ile çocuk haklarına yönelik görüşleri. *Turkish Studies Educational Sciences*, 15(2), 691-715.

- Bahadır, V. (2018). *Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Uzmanlık Öğrencilerinin Çocuk İstismarı ve İhmali Hakkında Bilgi, Tutum ve Farkındalık Düzeylerinin Değerlendirilmesi ile Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi*. Uzmanlık Tezi, Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kocaeli.
- Bakır, E. ve Kapucu, S. (2017). Çocuk ihmali ve istismarının Türkiye’de yapılan araştırmalara yansımaları: bir literatür incelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(2), 13-24.
- Barut Bektaş, B. (2023). Feminist perspektiften cinsel istismar ve sosyal hizmet müdahalesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 57, 413-428.
- Bilge A. ve Baykal Z. (2010). *Zihinsel Engelli Birey ve Cinsellik*. Etki Matbaacılık. İzmir.
- Bilgen Özen, M. ve Aksu, N. (2019). *Engelli Bireylerin İhmal ve İstismarı*, Erişim Adresi: [http://www.seferihisarkentkonseyi.org.tr/userfiles/files/ENGELLI%20BIREYLERIN%20IHMAL%20VE%20ISTISMARI%20E-KITAP\(1\).pdf](http://www.seferihisarkentkonseyi.org.tr/userfiles/files/ENGELLI%20BIREYLERIN%20IHMAL%20VE%20ISTISMARI%20E-KITAP(1).pdf), Erişim Tarihi: 28.11.2022.
- Bulut, S., Karaman, H.B. (2018). Engelli bireylerin cinsel, fiziksel ve duygusal istismarı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(2), 277-301.
- Büber, Ö. ve Taylan, H.H. (2023). Çocuk ihmal ve istismarında ebeveynlerin farkındalık düzeyleri. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 3(1), 89-111.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, Ç. E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Geliştirilmiş 10. Baskı b.). Pegem Akademi, Ankara.
- Collishaw, S. (2007). Resilience to adult psychopathology following childhood maltreatment. Evidence from a community sample. *Child Abuse & Neglect*, 31(3), 211-229.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. Çev. Tuncay Ergene, Mentis Yayıncılık, Ankara.
- Cumurcu, B.E., Karlıdağ, R. ve Almış, B.H. (2012). Fiziksel engellilerde cinsellik. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1), 84-98.
- Çifci-Tekinarslan, İ. (2010). “Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrenciler”. In İbrahim H. Diken (Ed.) *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim içinde*, 162-170.
- Çitil Canbay, F. ve Şeker, S. (2018). Sarsılmış bebek sendromunun yönetimi. *Klinik Tıp Pediatri Dergisi*, 10(5), 1-5.

- Çorbacı Serin, G.E. (2012). *Zihinsel Engelli Ergenlerin Sosyal Beceri Düzeyleri ve Davranış Problemleri İle Ebeveynlerinin Genel Öz Yeterlilik Algı Düzeylerinin Karşılaştırılarak İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Dallar Bilge, Y., Taşar, M. A., Kılınçoğlu, B., Özmen, S., ve Tıraş, Ü. (2013). Alt sosyoekonomik düzeye sahip anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeyleri, deneyimleri ve kullandıkları disiplin yöntemleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, (14), 27-35.
- Demirbilek, M. (2013). Zihinsel engelli bireylerin ve ailelerinin gereksinimleri. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 7(3), 58-64.
- Dereobalı, N., Karadağ, S. ve Sönmez, S. (2013). Okulöncesi eğitim öğretmenlerinin çocuk istismarı ihmali şiddet ve eğitimcilerin rolü konusundaki görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 14(1), 50-66.
- Dinleyici, M. ve Şahin Dağlı, F. (2016). Duygusal ihmali, istismar ve çocuk hekiminin rolü. *Osmangazi Tıp Dergisi* (38), 1-10.
- Dubowitz, H. ve Susan, B. (2007). Physical abuse and neglect of children. *Lancet*, 69(95), 91-99.
- Dupper, D. R. (2013). Okul Sosyal Hizmeti-Etkin Uygulamalar İçin Beceri ve Müdahaleler. (Y. Özkan, ve E. Gökçearslan Çifci, Dü) New Jersey: Kapital.
- Erdoğan, Y. (2019). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmali ile İlgili Algıları*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Eripek, S. (2005). Zeka Geriliği Olan Çocuklar. In: Ataman A. (edt). *Özel Eğitime Giriş*. 153-171, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Erol, D. (2007). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuklardaki Fiziksel İstismar Belirtilerine İlişkin Farkındalıkları*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Fırat, B. (2022). *Özgül Öğrenme Güçlüğü veya Zihinsel Engelli Tanısı Almış Çocukların Ebeveynlerinde Psikolojik Sağlık Düzeyleri Ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Geçkil, E. (2017). Çocuklarda fiziksel istismar ve hemşirelik yaklaşımı. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 129-139.
- Gökçe, C. ve Beyazit, U. (2018). Çocuk istismarı potansiyelini yordayan faktörlerin incelenmesi, *Mediterranean Journal of Humanities*, 8(1), 87-99.

- Gökçe İmren, S., Ayaz, A.B., Yusufoglu, C. ve Rodopman Arman, A. (2013). Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenlerde klinik özellikler ve intihar girişimi ile ilişkili risk etmenleri. *Marmara Medical Journal*, 26(1), 11-6.
- Gölbaşı, Z. (2005). *Adölesan dönem üreme sağlığı sorunları ve etkileyen faktörler*. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 8(1), 100-108.
- Gönener, D., Güler, Y., Altay, B. ve Açıl, D.A. (2010). Zihinsel engelli çocuğun evde bakımı ve hemşirelik yaklaşımı. *Gaziantep Tıp Dergisi*, 16, 57-65.
- Gönener, H.D. (2010). Zihinsel engelli çocuklarda ihmal - istismar ve hemşirelik yaklaşımı. *Deneyisel ve Klinik Tıp Dergisi*, 27, 137-143.
- Green, A., Sandgrund, H. ve Gaines, R. (1974). Child abuse and mental retardation: A problem of cause and effect. *American Journal of Mental Deficiency*, 79, 327-330.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z. ve Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(3), 128-134.
- Helander, E. (2004). *The World of the Defenseless: A global overview of the health of maltreated*. Summary Report.
- Hoşoğlu, R. (2009). *Engelli Öğrencilerin İhmal ve İstismar Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, 19 Myıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- İlhan, E.L. ve Esentürk, O.K. (2015). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık ölçeği (ZEBSEYFÖ) geliştirme çalışması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(1), 19-36.
- İltaş, Y. ve Işık Yılmaz, B. (2021). *Çocuk İstismarı ve İhmali Kapsamında Çocukların Cinsel Dokunulmazlığına Karşı Suçlar*. Akademisyen Kitabevi, Ankara.
- Kaffman, A. ve Meaney, M. (2007). Neurodevelopmental sequelae of postnatal maternal care in rodents: clinical and research implications of molecular insights. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*. 48(4), 224-244.
- Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp, A.S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, (47), 140-151.
- Karadağ G. (2009). Engelli çocuğa sahip annelerin yaşadıkları güçlükler ile aileden algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri. *TAF Prev Med Bull*, 8, 315-322.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Kaytez, N., Yücelyiğit, S. ve Kadan, G. (2018). Çocuğa yönelik istismar ve çözüm önerileri. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 18-24.

- Kefeli, H ve Haktanır, G. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmali davranışlarına ilişkin anne baba görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 47 (218), 113-134.
- Keser, N., Odabaş, N. ve Elibüyük, S. (2010). Ana-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 4, 150-157.
- Kılıç, A. ve Özçetin, M. (2018). Çocuk istismarı ve ihmali önlemede kanıta dayalı yaklaşımlar. *Fırat Tıp Dergisi*, 23, 107-112.
- Kılıç, M. (2020). *Ebeveynlerin Çocuk İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeyinin Ebeveyn-Çocuk İlişkisine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Kizuki, M., Ochi, M., Isumi, A., Kato, T. ve Fujiwara, T. (2018). Parental time of returning home from work and child mental health among first-year primary school students in Japan: result from A-Child Study. *Frontiers in Pediatrics*, 6, 1-10.
- Koçak, C. ve Büyükgönenç, L. (2011). Toplumdaki bireylerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik bilgi ve görüşleri, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 89-104.
- Konanç, E. (2019). Türk hukuk sisteminde çocuk istismarı ve ihmali. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 20(1), 1-10.
- Kucuk, S. (2016) Analyses of child sex abuse cases in Turkey: A provincial case, *Journal of Child Sexual Abuse*, 25(3), 262-275.
- Küçük, S. (2012). *Hafif Zihinsel Engelli Çocuklar Ve Ebeveynlerinde Cinsel İstismardan Korunma Konusunda Farkındalık Yaratma*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Küçük, S., Platin, N., & Erdem, E. (2017). Hafif zihinsel engelli çocukların ebeveynlerinde çocuk cinsel istismarı konusunda farkındalık yaratma: Eğitim uygulaması örneği. *Journal of Human Sciences*, 14(3), 2865-2874.
- Küçüköğlü, S. ve Karakoç Başar, H. (2020). Çocuk ihmali ve istismarına türkiye’de yapılan lisansüstü tezler açısından bir bakış. *Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 11-18.
- Leeb, R.T., Lewis, T., Zolotor, A.J. (2011). A review of physical and mental health consequences of child abuse and neglect and implications for practice. *American Journal of Lifestyle Medicine*, 1, 454-468. <https://doi.org/10.1177/1559827611410266>

- MacMillan, D.L., Gresham, F.M., Siperstein, G.N. (1993). Conceptual and psychometric concerns about the 1992 AAMR definition of mental retardation. *American Journal of Retardation*, 98, 325-335.
- Malgaz Güçlü, D. ve Acemioğlu, R. (2020). Erken çocukluk döneminde yaşanan fiziksel istismar: nitel bir çalışma. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(4), 97-111.
- Morse CW, Sahler OZ, Friedman SB. A Three-year follow-up study of abused and neglected children. *American Journal of Diseases of Children* 1970; 120: 439-446.
- Ocaktan, M.E. ve Akdur, R. (2020). *Çocuk Haklı İhlallerinde Toplumsal ve Çevresel Etkimler*. Erişim Adresi: <https://www.recepakdur.com/media/1704/93.pdf>.
- Ovayolu, N., Uçan, Ö. ve Serindağ, S. (2007). Çocuklarda cinsel istismar ve etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2 (4), 13-22.
- Özbey, F. ve Diken, İ.H. (2010). Zihinsel yetersizliği olan bireylerin iş - meslek eğitimi ve istihdamlarına yönelik Türkiye'de yapılan araştırmaların gözden geçirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*, 11(2), 19-42.
- Özdemir-Topaloğlu, A. (2013). *Etkinlik Temelli Sosyal Beceri Eğitiminin Çocukların Akran İlişkilerine Etkisi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özgentürk, İ. (2014). Çocuk istismarı ve ihmal. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 265-278.
- Özsert, F., Kazak, M., Özdemir, E.A. ve Çok, F. (2022). Üniversite öğrencilerinin duygusal ihmal kavramına ilişkin metaforik algıları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 5(10), 69-85.
- Öztop DB, Özcan ÖÖ. Cinsel istismar vakalarının sosyodemografik ve klinik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Yeni Symposium Journal* 2010; 48: 270-276
- Öztürk, S. (2007). *Çocuklarda Duygusal İstismar*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Özyürek, A., Çetin, A. ve Yıldırım, R. (2018). Aile hekimi ve öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 436-453.
- Paslı, F. (2017). Çocuk koruma merkezine gelen istismara uğramış çocukların değerlendirmesi: gazi üniversitesi çocuk koruma merkezi örneği. In *Tıbbi Sosyal Hizmet* (s. 93-112), Ed.: S. Attepe Özden, ve E. Özcan, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

- Paslı, F. (2019). *Söylemeye Korkmak-Çocuk Cinsel İstismar Vakaları*. Nika Yayınevi, Ankara.
- Pelendecioğlu, B. ve Bulut, S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 49-62.
- Polat Külcü, D. ve Karataş, H. (2016). Çocuk kliniklerinde çalışan hemşirelerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 32(1), 48-58.
- Skarbek, D., Hahn, K. ve Parrish, P. (2009). Stop sexual abuse in special education: An ecological model of prevention and intervention strategies for sexual abuse in special education. *Sexuality and Disabilities*, 27, 155-164.
- Sofuoğlu, Z. ve Cankardaş Nalbantçılar, S. (2018). Hastanelere yönlendirilen adli çocuk istismarı olguları ile sağlık çalışanlarınca saptanan çocuk istismarı olgularının özelliklerinin karşılaştırılması. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 8(3), 189-195.
- Stalker, K., McArthur, K. (2012). Child abuse, child protection and disabled children: A review of recent research. *Child Abuse Review*, 21, 24-40.
- Sucuoğlu, B. ve Kargın, T. (2006). *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları Yaklaşımlar Yöntemler Teknikler*. Morpa Yayınları, İstanbul.
- Swenson, C. ve Chaffin, M. (2006). Beyond psychotherapy: treating abused children by changing their social ecology. *Aggression and Violent Behavior*. 11(2), 120-137.
- Şahin, A. ve Şahin, F. (2020). Zihinsel engelli çocuklarda spora katılımın sosyal beceri gelişimine etkileri. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 3(2), 236-242.
- Tahiroğlu, Y.A., Avcı, A. ve Çekin, N. (2008). Çocuk istismarı, ruh sağlığı ve adli bildirim zorunluluğu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 9(1), 1-7.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35(2), 82-86.
- Taş, A. (2017). *Hacettepe Üniversitesi Öğrencilerinin Çocuk İhmal Ve İstismarı Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Taşlamacı, T. (2021). *Zihinsel Engelli Olan Ve Olmayan Öğrencilere Eğitim Veren Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri İle Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Tirali, R., Oğuz, Y., Soydan, S. (2015). Çocuk istismarı ve ihmalinin oral bulguları. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 9, 154-157.

- Turan, A. ve Traş, Z. (2016). Çocuk İhmal ve İstismarı. In *Eğitim ve Psikolojiden Yansımalar* (s. 37-58). Ed.: N. Sargın, S. Avşaroğlu, ve A. Ünal, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Turan, N. ve Dokgöz, H. (2007). Çocuk anneler. *Adli Tıp Bülteni*, 12(3), 136-141.
- Turhan, E , Sangün, Ö , İnandı, T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*, 15(9), 153-157.
- Türkkan, T., Odacı, H. ve Bülbül, K. (2021). Çocuk istismarı ve ihmali anlamak: ekolojik bir yaklaşım. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 709-728.
- Türkmen, R.M. (2019). *Ebeveynlerin engelli çocuklarını istismar ve ihmal etme durumları ile etkileyen faktörler*. (Yüksek Lisans Tezi) Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- UNICEF. (2011). *Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri İçin Başvuru Kitabı İhmal ve İstismara Uğrayan Çocuğa Bütüncül Yaklaşım*. Fersa Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Uslu, G. (2019). *Çocuk İhmal Ve İstismarı Alanında Çalışan Profesyonellerin Sunulan Hizmetlere İlişkin Değerlendirmeleri*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünal, F. (2008). Ailede çocuk istismarı ve ihmali. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 9-18.
- Ünal, H.B. (2017). *Ebeveyn Çocuk İhmal Ve İstismarı Farkındalık Ölçeği'nin Geliştirilmesi ve Uygulanması*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Webb, J. ve Musello, C. (2014). *Çocukta İhmalin İzi: Boşluk Hissi*. Çev: Gülsün, A. Sola Unitas Yayınları, İstanbul.
- WHO (2014) *Dünya Sağlık Örgütü*.
http://www.who.int/violence_injury%20_prevention/%20iolence/%20%20child/en/
- World Health Organization (WHO). (2006). Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence, *Geneva*, 32-49.
- Yaluğ, İ., Tufan, A.E. (2012). Cultural and developmental factors affecting the presentation of somatic symptoms in depression: The case of Turkish patients, *Neurology, Psychiatry and Brain Research*, 18(4), 195-199.
- Yavuz, F. (2016). *Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Karşılaştıkları Sosyal Dışlanma Sorunsalı Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

- Yıldırım Sarı, H., Ardahan, E. ve Özgüven Öztornacı, B. (2016). Çocuk ihmal ve istismarına ilişkin son 10 yılda yapılan sistematik derlemeler. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(6), 501-511.
- Yıldırım, S. (2019). Medya ve çocuk istismarı. *Anasay*, 10, 107-122.
- Yıldırım, S., Atbaşı, Z. (2023). Özel gereksinimli çocuğu olan ailelere sunulan ihmal ve istismardan korunma aile eğitim programının etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 24(1), 95-115.
- Yıldız, Y., Kaçar, M., Albayrak, E., Çalaboğlu, T., Çakmak, S. ve Bayraktar, T. (2017). Çocuk ihmali ve istismarı hakkında ilköğretim öğretmenlerinin bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi. *Van Tıp Dergisi*, 24(4), 303-309.
- Yılmaz Irmak, T. (2008). *Çocuk İstismarı Ve İhmalinin Yaygınlığı Ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, G., İşiten, N., Ertan, Ü. ve Öner, A. (2003). Bir çocuk istismarı vakası. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46, 295-298.
- Yolcuoğlu, İ.G. (2010). Çocukların ihmal-istismara uğramasında aile ve çocuklara yönelik risk faktörleri ve sosyal hizmet müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(1), 73-83.
- Yücel, A.B. (2021). *Aile İçi Çocuk İhmali Ve İstismarı Konusunda Ebeveynlerin Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.
- Yüzügüldü, M.A. (2021). *Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirmeye Yönelik Tutumları İle Çocuk İstismarı ve İhmali Hakkında Bilgi Ve Farkındalık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

EKLER

Ek-1: Kişisel Bilgi Formu

Cinsiyetiniz: ( ) Kadın ( ) Erkek

Yaşınız: ( ) 20-25 ( ) 26-30 ( ) 31-35 ( ) 36-40 ( ) 41 yaş ve üzeri

Eğitim Durumunuz: ( ) Okur-yazar ( ) İlkokul mezunu ( ) Ortaokul Mezunu
( ) Lise Mezunu ( ) Üniversite Mezunu ( ) Lisansüstü

Ailenizin Gelir Düzeyi: ( ) 0-5000 TL ( ) 5001-10000 TL ( ) 10001-15000 TL
( ) 15001 TL ve üzeri

İş Durumunuz: ( ) Çalışıyorum ..... ( ) Çalışmıyorum ( ) Emekliyim

Çocuğunuz hangi düzeyde engellidir: ( ) Hafif Düzey ( ) Orta Düzey ( ) Ağır Düzey

Daha önce çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili bir eğitim aldınız mı? ( ) Evet ( ) Hayır

Ek-2: Ebeveyn Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği (EÇİFÖ)

Değerli Veli,

Aşağıda bir takım ifadeler bulunmaktadır. Lütfen ifadeleri okuyunuz ve sizin için en uygun olan seçeneği işaretleyiniz. Çalışmanın tutarlılığı için tüm soruların cevaplanması önemlidir. İçten desteğiniz için çok teşekkür ederiz.

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.	Zihinsel engelli çocuk sahibi olmak, ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali potansiyellerini artırır					
2.	Çocuğu istismar eden bireyler, kendi çocukluğunda istismara uğramış olan kişiler olma ihtimali yüksektir					
3.	Çocuğu istismar eden bireyler, genellikle çocuk ve ailesinin tanıdığı ve güvendiği kişilerdir					
4.	Çocuğu istismar eden bireyler, toplumsal olarak dışlanmış kişilerdir.					
5.	Ebeveynlerinin onayı olduğu sürece, çocuklara dokunmakta, sarılmakta, öpmekte bir sakınca yoktur.					
6.	Çocukların özel bölgelerine dokunulmamalıdır.					
7.	Aile içi çatışmalara şahit olmak çocukların gelişimlerini etkilemez.					
8.	Cinsel istismar en çok çocuğun kendisini güvende hissettiği yerlerde gerçekleşir.					
9.	Fiziksel istismara maruz kalma oranı, çocukların cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir.					
10.	Duygusal istismara maruz kalma oranı, çocukların cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir.					
11.	Cinsel istismara maruz kalma oranı, çocukların cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir					
12.	İhmale maruz kalma oranı, çocukların cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir					
13.	Fiziksel istismara maruz kalan çocuklar devlet koruması altına alınır					
14.	Duygusal istismara maruz kalan çocuklar devlet koruması altına alınır					
15.	Cinsel istismara maruz kalan çocuklar devlet koruması altına alınır.					
16.	İhmale maruz kalan çocuklar devlet koruması altına alınır					
17.	Aile üyelerinin dışında başka birisinin "çocuk istismarı şüphesi"ni gerekli kurumlara bildirmesinde bir sakınca yoktur.					
18.	İstismar mağduru olan çocuğun olumsuz etkilenmemesi için çocukla istismar vakası ile ilgili hiç konuşulmaması gerekir					
19.	Çocukların sevmediği, rahatsız olabilecekleri küçümseyici lakaplar takılmamalıdır.					

20.	Ebeveynler gerektiğinde çocuklarını disiplin etme amacıyla çocukların canını acıtabilir. (Örn; tokat atmak, saçını çekmek vs.)					
21.	Ebeveynler çocuklarının korku ve endişelerini onları disiplin etme amacıyla kullanabilirler.					
22.	Ebeveynler ailenin ekonomik gelirine katkı sağlaması için zihinsel engelli çocuklarının eğitimini aksatmaması koşuluyla küçük işlerde çalışmasına izin verebilirler					
23.	Ebeveynler birtakım isteklerini çocuklarına yaptırmak için onları terk etmekle korkutabilir. (Örn; “Yemeğini ye lütfen, yemezsen giderim.”)					
24.	Ebeveynler çocuklarını fiziksel şiddete maruz bırakmakla tehdit edebilir.					
25.	Ebeveynler çocuklarına kızdıklarında onları aşağılayacak sözler kullanabilirler.					
26.	Ebeveynlerin çocuklarından bekledikleri davranış, başarı ya da becerileri çocuklarına söylemeleri çocukları motive eder.					
27.	Her çocuğun bireysel ve gelişimsel farklılıkları vardır. Bu farklılıklar istismar ve ihmale maruz kalma riskini artırır. (Örn; cinsiyet, yaş, mizaç, davranış problemleri)					
28.	Kız ve erkek çocuklarının yetiştirilme tarzları farklıdır.					
29.	Her ne sebeple olursa olsun çocuklara asla şiddet uygulanmamalıdır					
30.	Zihinsel engeli bulunsa bile, gerekli durumlarda çocuklar kendi evlerinde tek başına kalabilir.					
31.	Evde babanın yokluğunda erkek çocuk babalarının sorumluluğunu üstlenmelidir.					
32.	Evde annenin yokluğunda kız çocuk annelerinin sorumluluğunu üstlenmelidir.					
33.	Yetişkinlere hitap eden (cinsel içerikli) internet sitelerinde çocukların fotoğraf veya videolarının bulunmasında bir sakınca yoktur.					
34.	Çocuk istismara maruz kalıyorsa, bu durum onun hatasıdır					
35.	İstismara uğramış bir çocuğun, istismar yaşantısı ile ilgili her söylediği doğru kabul edilmelidir.					
36.	Aile içinde fiziksel istismar vakaları çok az görülür.					
37.	Aile içinde duygusal istismar vakaları çok az görülür.					
38.	Aile içinde cinsel istismar vakaları çok az görülür.					
39.	Aile içinde ihmal vakaları çok az görülür.					
40.	Çocuklar doğru davranışları akranlarıyla (yaşıtlarıyla) kıyaslandığında daha iyi öğrenirler.					
41.	Yabancı (ebeveynler veya çocuğun tanımadığı) kişiler çocukları daha çok istismar ederler.					
42.	Çekingen ve sessiz çocuklar daha az fiziksel istismara maruz kalır.					
43.	Çocuk istismarı ve ihmali her ne kadar yaşanmaması gereken bir durum olsa da her zaman çocuk haklı olmayabilir.					
44.	Eğer bir çocuk birisinin kendisine sarılmasını ya da öpmesini istemiyorsa, çocuğa baskı yapılmamalıdır.					
45.	Ebeveynlerin çocuğa karşı yetersiz ilgisi, davranışları ve kayıtsızlıkları ekonomik olarak yetersiz olmasından kaynaklanır					

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı :
Uyruğu :
Doğum tarihi ve yeri :
Telefon :
Faks :
e-mail :

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans		
Lisans		
Lise		

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
-----	-----	-------

Yabancı Dil

Yayınlar

Hobiler